

263.728

Horváth

A TRIANONI

RÉKI...

OSZK

OSZK

~~1979~~

OSZK

Országos Széchenyi Könyvtár

OSZK

263728

29.
HABORÚ ÉS BÉKE KÖNYVTÁRA

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG:

FÖLDES BÉLA v.B.T.T., GRATZ GUSZTÁV v.B.T.T., HORVÁTH JENŐ,
LUDWIG ERNŐ

263728

I.

A TRIANONI BÉKE
MEGALKOTÁSA
1915—1920

DIPLOMÁCIAI TÖRTÉNELMI TANULMÁNY

IRTA:

HORVÁTH JENŐ
EGYETEMI M. TANÁR

1944

A „MAGYAR KÜLPOLITIKA“ KIADÁSA
BUDAPEST, 1924

OSZK

HÁBORÚ ÉS BÉKE KÖNYVTÁRA

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG:

FÖLDES BÉLA v.B.T.T., GRATZ GUSZTÁV v.B.T.T., HORVÁTH JENŐ,
LUDWIG ERNŐ

I.

A TRIANONI BÉKE MEGALKOTÁSA

1915—1920

DIPLOMÁCIAI TÖRTÉNELMI TANULMÁNY

IRTA:

HORVÁTH JENŐ

EGYETEMI M. TANÁR

A „MAGYAR KÜLPOLITIKA“ KIADÁSA
BUDAPEST, 1924

MAGYAR ÉS BEKE KÖNYVTÁRA
LUDWIG ERŐ
KÖNYVTÁR

A TRIANONI BÉKE
MEDALJÁKOTÁSA
1920

DIPLOMÁCIAI TÖRTÉNELMI TANULMÁNY

HORVÁTH JENŐ
EGYETEM M. TÁRSAS.

1947

~~2637~~

263728

111629

21986

M. N. MUZEUM KÖNYVTÁRA
I. Nyomat. Növekedéskönyv
1924 év. 380.

R 1965

MAGYAR KÜLPOLITIKAI TUDOMÁNYOK ÉS TÖRTÉNELMI TANULMÁNYOK
- BUDAPESTI HÍRLAP NYOMDÁJA

I.

A nyugati közvélemény a békeszerződések közül a versaillesi szerződést ismeri a legjobban. A békekonzferencia munkájának javát annak megalkotására fordította és annak elkészülte után a nagykövetek tanácsának engedte át helyét. A sevresi békét gyarmatpolitikai fontossága tette ismertté a hatalmak előtt. A neuillyi szerződést az az óhaj, hogy a Balkán-félszigeten tartósan békés állapotokat teremtsenek. A saint-germaini békére a német probléma közlése hívta fel a figyelmet. A trianoni békeszerződés volt az egyetlen, mely csaknem az egész világ részvéltensége mellett alkotott meg.

E részvéltenség okai között az első mindenesetre Magyarország ismeretének abszolút hiánya volt. A békekonzferencia döntőbírái csupán Ausztriát ismerték és a német békeszerződés megalkotására fordították figyelmüket. A politikai mellékszintereken Ausztria-Magyarországra elnyomott népeinek felszabadítását rótták ki, tekintet nélkül arra, hogy Ausztria és Magyarország lényegben, történelmileg és gyakorlatilag annyira különbözök voltak egymástól, mint Franciaország és Itália, és hogy e szerint a nemzetiségi kérdés is helyenkint más és más képet mutatott. Később csodálkozva hallották, hogy a felszabadítás jótéteményét a magyarok félreértik és rosszra magyarázzák, holott őket — mint a franciák mondani szokták — négy évszázad óta nem élvezett régi függetlenségükhöz és szabadságukhoz visszazságitették.

A második ok kétségtelenül súlyosabb, mert ha osztatlan a vélemény az iránt, hogy a tudatlanság nem lehet mentő oka egy nemzet tönkretételének, akkor még kevésbé lehet az, hogy illetékes körök tudatlanságból azoknak engedték át a kérdés megoldását,

kik a magyarság tönkretételében érdekelve voltak.

Legyen szabad erre vonatkozólag utalnunk arra, hogy a brit kormány háborus céljai között 1918 elején Ausztria-Magyarország felosztása még nem foglalt helyet és Lloyd-George miniszterelnök 1918 január 5-ikén megállapította, miszerint „Ausztria-Magyarország felosztása nem alkotja részét háborus terveinknek“. Másfél hónappal azután, 1918 február 24-ikén, azonban egy emlékirat került Balfour lord külügyi államtitkár elé, mely többek között a következőket tartalmazta:

— „Olyan megállapításokat, hogy a szövetségesek nem akarják Ausztriát feldarabolni, kerülni kell... Meg kell kísérelni Ausztria-Magyarország erejének megtörését... Magyarországét, mely az ellenséges államok láncában a leggyengébb szem — (erre vonatkozólag) a fennálló ügynökségeket kell igénybe venni. Ez ügynökségek főleg a Cseh (Cseh-Szlóvák) Nemzeti Szövetség, a Dél-szláv Komité“.

Ezt az emlékiratot a külügyi államtitkár elé az 1918 február folyamán megalkotott *Department of Propaganda in Enemy Countries* terjesztette fel, melynek elnöke Northcliffe lord, a *Times* és a *Novoje Vremja* tulajdonosa, osztrák-magyar ügyekben pedig referense, Seton-Watson (írói nevén *Seton Viator*), a londoni egyetem (King's College) tanára volt, ki ugyanakkor, 1918 január 3-án adta ki a jelszót: „A béke első alapjává az önrendelkezés jogát kell tenni.“¹

Az emlékirat e szerint maga utal bennünket azokhoz az ügynökségekhez, melyeknek információi és javaslatai Ausztria-Magyarország felosztá-

¹ Seton-Watson R. W.: The passing of the status quo. The New Europe 1918. jan. 3. sz.

sát követelték és ezen informatív szervek közül meg is nevezte a cseh-szlovák és délszláv bizottságokat.

Ha most tovább megyünk és azok egyike, a párisi cseh-szlovák komité munkája iránt érdeklődünk, akkor teljesen kimerítő felvilágosítást ad nekünk a cseh Benes Edvárdnak, a bizottság titkárának propagandafüzeté, mely 1916-ban Párisban látott napvilágot és melynek címében az 1918 február 24-iki angol emlékirat lényege is benne van. A mű címe: „*Détruisez l'Autriche-Hongrie!*“ („Pusztítsátok el Ausztria-Magyarországot!“) volt. (Páris 1916.) Programja:

— „*Ausztria-Magyarországot fel kell osztani! Romjain fel kell állítani a cseh-szlovák államot, amely magában foglalja Csehországot, Morvaországot, Sziléziát és Szlovákiát. Lengyelországot, amely északon lenne vele szomszédos és Oroszországot, mely keletről a Kárpátokban volna szomszédja, a független cseh állammal Németország ellen áttörhetlen gátat alkotnának. Délen Nagy-Szerbia, a szerb, horvát és szlovén területekből egyesítve és Magyarországon át, a Lajta és a Rába között egy korridor által a cseh területhez kapcsolva, Németország körükerítését teljessé tenné. Itália segiténé a szlovákokat abban, hogy Ausztriát és Németországot az Adriától végleg eltávolítsák. Erdélyt Romániához fogják kapcsolni és a független Magyarországot pusztán a magyarok által lakott területeket fogja megtartani. A nemzeti elvet nagy vonásaiban fogják alkalmazni, tekintettel a politikai és stratégiai szükségletekre... Pusztítsátok el Ausztria-Magyarországot! Egyesítsétek a Cseh-Szlovákokat és Jugo-Szlávokat!“*

Az 1916-diki röpiratban lefektetett alapelvek e szerint mindenestre irányító elvei voltak az 1918 február 24-iki londoni emlékiratnak is. Annál inkább, mert annak pontjait Seton-Watson már október 17-dikén szembezőkően hasonló tartalommal leközzölte:

— VI. Ausztria-Magyarország...

3. ... a független Csehország, Morvaország meglevő tartományokból, Szilézia egy részéből és Felső-magyarország szlovák vármegyéiből volna megalkotandó;

4. ... Erdély, a tulajdonképpen Magyarország és Dél-Bukovina román kerületei Románia Királysággal volnának egyesítendők;

5. ... egységes és független Jugoszláv Állam volna megalkotandó, mely Szerbia és Montenegró két királyságból, Horvátország-Szlavonia-Dalmácia Háromegy Királyságból, Bosznia-Hercegovinából, Krajnából és Isztria, Karinthia, Styria és Dél-magyarország részeiből állna;

6. ... Magyarország a magyar törzsre szorítva, teljesen függetlenné lenne, és elsőpörvén korrupt és politikailag erkölcsi halott oligarchiáját, szélső demokratikus államformát öltene fel.¹

A nyugati hatalmaknak a béke megalkotásában tehát oly csoportok segédkeztek, melyeknek javaslatai Ausztria-Magyarország felosztását célozták és mint ilyenek az 1919—20. békeszerződésekben testet öltöttek.

Mindenesetre meg kell jegyeznünk azt, hogy ez informátorok, a fenti első röpirat kijelentései szerint, a dunamenti cseh-orosz blokk megszervezését a nyugati hatalmakra veszedelmes Németország ellen javasolták és ezzel tették tetszetőssé azok előtt, kiknek harc-vonalán Németország támadó ereje azok egész figyelmét annyira lekötötte, hogy a szerző számítása szerint, a Németország mögött elterült s őket közvetlenül nem érdeklő Kelet Európát behunytt szemmel a cseh-orosz blokknak fogják átengedni. Az informátorok Magyarország külön felosztását nem követelték és ezzel a hatalmak figyelmét elterelték attól az aggodalomtól, melyet a nemzetségeinek szeparatiztikus politikájáról jól ismert és azok szabad fejlődésének útjában álló Ausztrián kívül a nyugati mentalitásban egy másik állam és egy nem német

¹ Benes E.: *Détruisez l'Autriche-Hongrie!* Páris, 1916. 62—71. l.

¹ Seton-Watson R. W.: *Our peace terms.* The New Europe 1918. okt. 17. sz.

nemzet felosztása is támaszthatott. *A magát felosztatni nem engedő Magyarország természetes ellentállását tehát akként tüntették fel, hogy Ausztria elnyomott népei felszabadításának eggyedül a magyar sovinizmus áll útjában.* Ausztria népeiről, a csehekről, a lengyelekről és az olaszokról mindenki tudta, hogy a német kisebbségekre támaszkodó német kormányzattal megelégedve nincsenek és a *javaslat szerint a cseh-szerb korridor is csupán Németország ellen lett volna megalkotandó.*

Ha egyébként valaki kételkedett volna abban, hogy a magyarországi nemzetiségek éppen oly elégtelenek voltak, azok részére egész tömege állott rendelkezésére oly propaganda-iratoknak, melyek a vádat bizonyították és melyek ellen Magyarországnak nem védekezett. *Nem védekezett egyrészt azért, mert fegyverei között éppen a propaganda volt a legtökéletlenebb; legtökéletlenebb volt pedig azért, mert az osztrák centralista kormányzat, mely a magyarországi nemzetiségeket 1848—49-ben a magyarság ellen fegyverezte, osztrák császári csapatok vezetése alatt a fegyvert en lakosság ellen fordította és a magyar nemzeti érdekekkel szemben azóta is náluk keresett támogatást, a magyar nemzeti érdekeket védő külföldi propagandát meg nem engedett.*

A külföldi államférfiak azonban a piacra dobott propagandairatok értékét magok is megismerhették volna, ha közelebbről ismerik azt a területet, melynek jövő sorsát később oly kegyetlenül eldöntötték. Mert ezeket a röpiratokat nem a magyar járom alatt szenvedő nemzetiségek írták meg és terjesztették, amelyek jómódban éltek, és több jogot és személyi biztonságot élveztek, mint az új államok polgárai, hanem tették azt a magyar államhoz nem tartozott csehek, szerbek és románok, kik idegen földek szerzése végett a nyugati városokban propagandaügynökségeket állítottak és a nyugati hatalmak segítségével eszközlendő felosztás további biztosítása végett a megcsontítandó Magyarországra nézve függetlenségének elismerése mellett is, mi nyilvánvalóan ellenmondás volt, belső kormá-

nyul szélső demokratikus kormányzatot írtak elő.

Az a készség, mellyel a felsorolt információkat Anglia és Franciaország kormányai elfogadták, természetszerű megokolást találtak abban, hogy Németország hatalma ellen a németek háttában álló szlávok támogatásához folyamodtak, a szlávok viszont a támogatás ellenében hatalmi terveiknek valóra váltását kötötték ki.

Ebben a beállításban kell tehát keresnünk a trianoni békeszerződés kezdetét.

II.

Oroszország az 1911-iki likvidáció idején, mikor Franciaország Marokkóba és Olaszország Tripoliszba bevonultak, érkezettnek hitte az időt, hogy Kelet-európát kizárólagos érdekkörébe vonja. Ezért alkotta meg az 1911—12. a Balkán Szövetséget, mely Törökország európai hatalmát megdöntötte és éket vert Németország és a keleti szövetségesei közé. Ezért követelte magának Konstantinápolyt és a tengerszorosokat, melyeket a nyugati hatalmak az orosz összeomlás előestéjén neki engedtek át. És végül ezért feküdt egész erejével Berlin helyett, melynek elesét a franciák türelmetlenül várták, a Kárpátokra, melyen át Konstantinápoly és a Földközi tenger felé igyekezett.

A nagy küzdelemben elővédei és szövetségesei a csehek, szerbek és románok voltak, akiktől Ausztria-Magyarország ellen fegyveres támogatást várt és akiknek Ausztria-Magyarország felosztásában szabad kezet ígért. Természetesen oly keretek között, melyek Oroszország érdekeit biztosították. Ezért olvassuk Benes 1916-iki programtervezetében azt, hogy Lengyelországnak csupán autonómiát volt hajlandó biztosítani, orosz védőség alatt és hogy a magyarországi ruthén területeket is Oroszországnak utalta át. *Az 1916-iki programtervezet státuskvója tehát Oroszország hegemónikus érdekeihez igazodott.*

Ennek a neoszláv előnyomulásnak és hatalmi érvényesülésnek az érdeké-

ben jöttek létre azok az agenturák, melyek a nyugati városokban Szlovákiát Csehország, a Bácskát és a Bánátot Szerbia, Erdélyt Románia részére követelték. E városok között London elsőrendű fontosságra emelkedett azért, hogy az 1907—14. csehországi, délszláv és romániai propaganda-utak szervezője, Seton-Watson, a *vándor skót* (Scotus Viator) a King's College tanára volt, hova a háboru idején a cseh Masaryk G. Tamást is meghívták és hol együtt jelentették meg a *New Europe* hetilapot, mely a felosztás eszméjét a nyugati államok mentalitásába átvinni hivatva volt.

A feladat nem volt könnyű, mert pl. *Ponsonby* angol képviselő még 1917 febr. 21-én is úgy vélte, hogy a brit kormányban is kevesen tudják, hol van Cseh-Szlovákia.

— „Ujabbán sokat hallottunk — mondotta — a cseh-szlovákokról, de úgy találom, hogy igen kevesen tudják még a legtávolabbról is, hogy kik azok és attól tartok, hogy azok is, akik ebben az országban a külügyek intézéséért felelősek, egy kevéssé maguk is zavarban vannak, hogy a cseh-szlovákok milyen területen lagnak és mik a törekvéseik.“

A cseh, szerb és román érdekek képviselőit Seton-Watson professzor 1916 okt. 19-én a *New Europe* alkalmi politikai hetilapban egyesítette, melynek megindítását az 1916-iki nyári orosz offenzíva, Románia hadbavonulása és gyors veresége, az entente-hatalmak legsúlyosabb válsága okolta meg.

Bruszilov orosz tábornok sikerei mindenesetre azt mutatták, hogy a kettős monarchia súlyosan megsebezhető és Ausztria-Magyarország bukása Németországot egyetlen szekundánsától fosztaná meg. A franciák figyelmét az orosz *Miljukov* ezzel a megállapítással és ekkor fordította Ausztria-Magyarország ellen és írta elő a kettős monarchia földarabolását. Felhívása egyenesen szenzációként hatott, sőt a szocialistákat is a kettős monarchia ellen sorakoztatta. Hogy programja mit jelentett, azt *Kovalevsky* orosz államtanácsos a *New Europe* hasábjain Ausztria-Magyarországnak Európa

térképéről való teljes eltűnésében jelezte meg:

— „*The completely elimination from the map of Europe of the Austro-Hungarian Monarchy*“.

A tételt Seton-Watson abban a formában állította föl a brit kormány előtt, hogy addig nem lesz új Európa, míg Ausztria-Magyarország föl nem bomlik.

Beköszöntőjében a magyar béke is ott szerepelt:

— „*An integral victory, the emancipation of the subject races of central and south eastern Europe from German and Magyar control*“.

Munkatársakul a többek között a következőket jelentette be: az angolok közül R. W. *Seton-Watson* és H. W. *Steed*, a franciák közül *Chéradame* André, *Denis* Ernest, *Eisenman* Louis és *Tardieu* André, a csehek közül *Masaryk* G. Tamás, a szerbek közül *Cvijics* Jován belgrádi professzor, a románok közül *Goga* Oktavián, *Jonescu* Take és *Jorga* Miklós. Az első cikkben Masaryk a pangermanizmus veszedelméről értekezett, melyben Magyarországot nem érintette, de a másodikban már a szerkesztő Seton-Watson lépett a síkra és vonultatta fel Romániát a „*vampir Magyarország*“ ellen.

Ugyanakkor azonban *Benes* Edvárd 1916-iki röpiratának vezérlő gondolatai simán átmentek a francia köztudatba, mely készséggel ragadta meg a célhoz vezető utakat és módszereket. *Denis* Ernest francia szlávista 1917-ben a neoszláv programot a következőkben állította honfitársai elé:

— *Csupán egy megoldás marad hátra, a duális monarchia helyén független államok sorát megalkotni: elsősorban a szerb-horvát királyságot, melyhez a szlovének csatlakoznak és amely a Duna balpartjáig terjedne és a cseh-szlovák államot, mely a folyó balpartjáig terjedne, észak felé Lengyelországhoz, kelet felé Oroszországhoz csatlakoznék.*¹

¹ *Denis* E.: La question d'Autriche. Les slovaques. Paris 1917. 37—38. l.

Kétségtelen, hogy ebben a beállításban, amely Magyarország északi területét keleten Oroszországnak (ruthén területek) és nyugaton Csehországnak (Szlovákia), Magyarország nyugati vármegyéit (ma Burgenland) pedig Szerbiának adta, már a neoszláv hatalmi tervek egész komplexumával állunk szemben. A könyv, melyben a felosztási tervet kifejtette (*La question d'Autriche. Les slovaques*, Páris 1917.), egy év alatt öt kiadást ért; szerzője a párisi szláv intézet alapítója és vezetője volt, kit 1918-ban a cseh köztársaság elnöki méltóságára jelöltek és Prága város dispolgárává választottak. *A messzemenő programnak akkor már egy Benestől kidolgozott emlékirata forgott bizalmas párisi körökben*, mely a későbbi békekonferenciától ugyanezt a területi engedményt kérte, mert elérkezettnek hitte az időt arra, *hogy a szlávok egész Kelet-Európát a magok igényei szerint átforgatják*. Az emlékirat, mely 1918-ban német fordításban nyomtatásban is megjelent és széles körökben feltűnést keltett, a magyarokról így nyilatkozott:

— „Nem szabad túrni azt, hogy ez a minden békeszerető nemzettel szemben ellenséges népfaj alig egy néhány éves és a legaljasabb erőszakkal elharásolt nyelvi és gazdasági zsákmányát megtarthassa. Minden évrre és erőre szükség lesz a konferenciánál arra, hogy a magyarság azon határok közé szoríttassék, amely őt megilleti: a kunok és jászok területére a Tisza és a Duna között és a Dunántul területére a Duna, Dráva és a Balaton tö között. Ezek azok a területek, melyek a cseh községek részére szánt határoktól délre, a szerb határoktól északra és a Román határoktól nyugatra fekszenek.¹

Ennek az emlékiratnak a súlypontja tehát egyrészt azon a beállításon nyugodott, hogy *Magyarország nemzeti-ségi területe néhány évtizedes zsákmány volt* csupán; azon a *feltevésen*, hogy a magyar nemzetet megokolatla-

nul gyűlölködő fajnak állította be és ezzel a pusztulásra méltóvá tegye; és azon a *bevallott célzaton*, *hogy az ázsiai jelleű magyarság utolsó törmelékének rezervált területen kívül eső, attól elszakítandó területeket Csehország, Szerbia és Románia anektálják*. A néhány évtized kifejezés nyilvánvalóan az 1867. évre vonatkozott, mely a nyugati mentalitásban Ausztria-Magyarország létrejöttének dátumaként szerepelt, míg a magyar állam ezeréves multját elhallgatta; tehát az ily rövid idő előtt végrehajtott zsákmányszerzésre való hivatkozás a békekonferencia lelkiismeretét volt megkönnyítendő.

Jellemző, hogy a *hatalmak erre az egyoldalú információra építették fel a trianoni békét*, mert az abban megjelölt duna-tisza-közi s dunántuli terület kivételével, melyen, mint az észak-amerikai rezervációkban az indiánokat, az ázsiai magyar fajt életképtelen alakban, de forma szerint még egy ideig élni hagyták, az egész történelmi Magyarországot szétosztották.

Mikor a magyar békedelgáció a néhány évtizedes zsákmányszerzés vádját ezeréves oly birtoklásra helyezte, melynél egyetlen európai nemzetnek saját hazájához való birtokjoga sem volt jogosabb, *akkor kimondották, hogy az ezeréves birtoklás valamely területhez nem ad birtokjogot, viszont ugyanakkor ezeréves előbb megszünt birtoklás ködös emlékeit élesztették fel*. Ugyanígy a konferencia lelkiismeretét könnyítette meg az az információ, hogy a szűkreszabott magyar határoktól, tehát a Balatontól és a Tiszától északra Csehországot megillető cseh községek vannak. Azok az államférfiak, kik a békeszerződéssel a világot megajándékozták, ez információt behuny szemmel elfogadták és ezzel lehetővé tették, hogy a csehek Észak-magyarországot, hol egyetlen cseh község nem volt, fegyverrel anektálják és Csehországba bekebelezzék, melyhez az a multban soha sem tartozott.

A *románok*, kik a fenn végzett hatalmas szláv programban nem mindenütt és nem egyenlő félként voltak

¹ Kuffner H.: Nas stát a svetovy mir. Unser Staat und der Weltfriede. Prága, 1918. 23. l.

felvéve, közvetlenül Elzász-Lotharingiára hivatkoztak és ettől a párhuzamtól reméltek biztos sítért.

— „Ne legyen a 4 millió román Ausztria-Magyarországba kebeleztve“, irta *Commene* 1917-ben. „Sem Önök, sem mi nem kívánunk annexiókat, mikor azt kívánjuk, hogy anyaországukhoz visszatérhessenek a románok, kik rettentő zsarnokság alatt élnek, az elzásziak és lotharingiak, kik tiltakoztak az ellen, hogy ők a francia hazához (erőszakkal) kapcsoltnak. Sem önök, sem mi nem álmodunk hódításokról.“¹

Mondanunk sem kell, hogy a fenti sorok írója, *Commene*, nem volt erdélyi ember és hogy Erdély soha nem tartozott Romániához, tehát Románia Erdélynek soha nem volt anyaországa. A beállítás tehát önkényes és egyoldalú volt, önkényes és egyoldalú információt adván a békekonferenciának is, melynek illetékes bizottságában *Commene* műve éppen a román sajtóban közölt jegyzőkönyvi feljegyzések alapján a tárgyalásnak is alapját képezte, de ahonnan a felosztandó területnek ezer éven át birtokló Magyarország képviselői egyoldalúan kizárva voltak.

A propagandának ez annexiókat alátámasztó okai elképzelhetőleg a legváltozatosabbak voltak.

A csehek azzal érveltek, hogy a bekebelezendő tótokkal egy fajt alkotnak és csak a birtokbavétel után vált ismeretessé, hogy csehszlovák emberek nincsenek. A szerbek azt hirdették, hogy régi vajdáik bölcsője² a magyar Temesváron ringott, a helybeli szerbeknek azonban ilyen vajdákról és heregekről nem volt tudomásuk, mert magok a török hódítás elől menekülve a XVI—XVII. századokban költöztek magyar területre és kaptak gazdag földeket a kihalt magyar családok birtokaiból; a *Vojvodinát* 1848-ban az osztrák centralista kormány és nem a szerb lakosság állította fel azért, hogy a bécsi kormány szolgálatában fegyverrel a magyar lakosság ellen támadó

szerbeket magyar földből és a magyar lakosság rovására jutalmazza meg. A románok egyenesen Trajanus császárra hivatkoztak, ki szerintők Romániát Erdélyben alapította meg, holott mikor a XIII. században mint egyszerű pásztorok Erdélyben megjelentek, a rómaiaknak már nyomuk sem volt és csak a római egyházba lépve, a XVIII. század közepén találták meg az utat a latinosodás és Róma felé. Ezzel az ezeréves birtoklás ellenében oly ezer év előtti birtoklás érvét vetették el-lene, mellyel a mai román nemzet a tudomány világánál legjobb esetben is csupán legendaszerű kapcsolatban állhat.

Ezek az okok természetszerűleg nem is látszottak elégségeseknek és komolyaknak, mert maguk a nemzetiségek azon természetes jogokba kapaszkodtak, hogy a háború befejezése után ne döntsenek az új határokról anélkül, hogy előbb a lakosság óhajait meg nem hallgatták. Így jött létre a nemzetiségek 1916 június 26—29. lausannei konferenciájának határozata:

— „II. §. (A jövőben) sem annexió, sem területváltozás nem fog megtörténni a lakosság érdekei és óhajai ellen... IV. §. Az államok belsejében a nemzeti csoportokat, melyek nemzeti területet foglalnak el, ugyanaz az önkormányzat illeti meg, mint az egyéneket.“³

Ha jól megértettük, a propaganda-íróknál mindenesetre illetékebb nemzetiségi képviselők az esetleges területváltozásokat az illető terület lakosságának érdekeihez és óhajaihoz szabták, ez érdekeket és óhajokat nem kötötték tehát a lakosság valamelyik töredékéhez.

Ezzel ellentétben a fegyveres megszállás idején megtartott népgyűléseken az elszakítás apostolai az elszakításra szánt nemzetiségek kizárólagos képviselőivel fogadtatták el egyoldalú, külföldi érdeket szolgáló, idegen kormányoktól sürgetett elszakadási határozataikat, melyeket az annexióra törekvő kormányok továbbítottak Pá-

¹ *Commene* N. P.: *Notices sur la guerre roumaine*, 1916—17. Paris, 1917. 242. l.

² *Juge* S.: *La Paix de 1916*. Paris. 141. l.

³ *Compte rendu de la III-me Conférence des Nationalités réunie à Lausanne*, 27—29. juin. 1916. Lausanne 1917.

risba, hol azok a lakosság akaratának egységes megnyilvánulásaként szerepeltek. A konferencia ugyanis Amerika nagy befolyása következtében minden erőszakos annexiótól eltekinteni és a személyesen megjelenni kívánt Wilson 14 pontjához alkalmazkodva csupán felszabadítást és önkéntes uniót engedélyezett.

Wilson Woodrow északamerikai elnök ugyanis a jogosaknak látszó lausannei követeléseket szintén a magáévá tette és 1918. január 8-iki 14 pontja között a X. ekként hangzott:

— „X. §. Ausztria-Magyarország népeinek, melyeknek a nemzetek között helyet biztosítani akarunk, az autonóm fejlődés első alkalma biztosítsék.”

A nemzetiségek és az északamerikai Unió egységes állásfoglalásával a cseh, szerb és román annexiók tervek súlyos vereséget szenvedtek ugyan, de két nappal az 1918. február 24-iki memorandum után, melyet Northcliffe lord a brit kormány elé terjesztett, 1918. február 26-án, Balfour lord külügyi államtitkár Lloyd George miniszterelnök január 5-iki kijelentésével ellentétben már a következőképp nyilatkozott:

„Az a propagandát, mely a jelenleg az ausztriai németek vagy a magyarországi magyarok alatt élő nemzetiségeknek szabadság és önrendelkezés iránt folytatott küzdelmét elősegíti, helyesnek kell tartani, akár az Osztrák Birodalom teljes felbomlása, akár annak német jellegétől — a Habsburg uralom alatt — való megfosztása képezné törekvéseink végső eredményeit.”

Ezzel a brit külügyi hivatal a nemzetiségek 1916-iki lausannei határozatával, valamint Lloyd George és Wilson elnök álláspontjával szemben, a február 24-iki londoni memorandum, Seton-Watson és a cseh-szerb agenturák álláspontját fogadta el. Kramarz cseh politikus emlékirataiban maga mondotta el, hogy Lloyd George mindvégig ellensége volt a Habsburg-birodalom felosztásának és csak a cseh-szerb nyomásnak engedve járult hozzá.

A *Department of Propaganda in Enemy Countries* éppen azért most a kívánalmak összehangolását vette mun-

kába és az elnyomott nemzetiségek római kongresszusa 1918. április 7—9, Seton-Watson jelenlétében már az 1916-iki lausannei határozattól lényegesen eltérőleg így formulázta meg követeléseit:

„Minden nép teljes felszabadulást és nemzeti egységet nyerhessen egy szabad állam egységén belül.”¹

Erre támaszkodva Northcliffe lord 1918. október végén, a békekonferencia elé terjesztett memorandumában Wilson 14 pontjának hadat üzent és a következőkben terjesztette be a Crewe House feltételeit: „(a 14 pontot) nem lehet a békefeltételek teljes tartalmául érteni, (hanem) teljes meggyőződésében a Szövetséges Hatalmak hatalmának és azon akaratának, hogy igazságos és maradóan békét erőszakoljanak ki, megragadjuk az alkalmat, hogy elvek és vita nélkül elfogadandó feltételek között világos megkülönböztetést tegyünk. A következő feltételek vitán kívül állanak: ... 5. §. hogy Ausztria-Magyarország minden népének hely biztosítsák a világ szabad nemzetei között és hogy joguk legyen Ausztria-Magyarország jelen határain kívül lakó rokonaikkal unióra lépni.”²

Végül ezek után és kétségtelenül ezek alapján a párisi békekonferencia a lausannei határozatokkal és Wilson pontjaival szemben Northcliffe lord 1918. februári és októberi memorandumai és a római határozatok mellett foglalt állást és így jöttek létre a trianoni békeszerződés területi rendelkezései.

E rendelkezések célja tehát a német kormánnyal birt és Németországra támaszkodó Ausztria-Magyarország megsemmisítése, a hatalomnak a német kézből a szlávok kezébe való átjuttatása volt, miáltal a német *Mittel-europa* helyét a szláv *Mitteuropa* foglalta el és abban a vezetés Prágát illeti meg:

„Prágának Középeurópa diplomáciai központjának kell lennie és kétségtele-

¹ Stuart C.: *Secrets of the Crewe House. The story of a famous Campaign.* London, 1920. 12. 1.

² Northcliffe lord közlése. *The Times*, 1918 nov. 4. sz.

nül azzá is lesz. Ez a tény nagyban meg fogja kisebbiteni Bécs és Budapest fontosságát. Másrészt a mi feladatunkká teszi a köteleességet, hogy e két várost gazdaságilag és politikailag legyőzzük.¹⁴

III.

A trianoni rendelkezések eredete így nem a helyszínén és nem a lakosság óhajai körül keresendők, hanem azokban az információkban és javaslatokban, amelyeket a cseh, szerb és román agenturák nyugateurópai képviselőiknek rendelkezésükre bocsátottak.

1. Így látjuk azt, hogy az északi határvonalakat illetőleg a francia Denis Ernest 1917-ben a tót kérdéstről írt művének következtetéseit a következő javaslatban foglalta össze: „*az egyetlen megoldás: az unió Csehországgal*“ („*une seule solution: l'union avec la Bohème*“)², mit a békeszerződés meg is valósított.

2. Ugyanakkor a Benestől 1916-ban követelt cseh-szerb (eredetileg orosz-cseh-szerb) határokat összekötő nyugatmagyarországi korridor eszméje is meghallgatásra talált, melynek kihasználását a szlávok és Denis javasolták. Benes az 1918. novemberi mozgalmas napokban következőképp indokolta meg az elszakítást a párisi *Matin* olvasói előtt (a londoni *Times* angol fordítása szerint): „Elsőrendű fontossággal bír az, hogy a Szövetségesek és Csehország között Trieszten és Pozsonyon át mindenképpen összeköttetés tartassék fenn Magyarország azon területének elfoglalása útján, hol németek és magyarok (egymással) érintkezhetnek. Ily módon két ellenséges nemzet, magyarok és németek, választatnának el egymástól és a fegyverszünet feltételeit jobban lehetne alkalmazni mindkettőjük ellen. Magyarország nem érintkezhetnék Németországgal. A két barátságos nemzet, a cseh és a jugoszláv

érintkezésben maradna és az antant közvetlenebbül közlekedhetnék a cseh-szlávakkal.“¹⁴

A nyugati közvélemény és elsősorban a németek, igen tévedtek tehát akkor, mikor azt hitték, hogy a *Burgenland* néven elszakított Nyugatmagyarországot 1921-ben német volta miatt csatolták Ausztriához, mert annak átkapcsolása nem német, hanem szláv érdek volt és a neoszláv program legfontosabb részének tekintették. Oroszországra nézve a cseh-szerb korridor — az 1916-iki Benes-féle röpirat idejében, mely azt először állította fel nyílt követelményül, — a Földközi-tengerhez vezető utat jelentette; Oroszország bukása után pedig Csehországra nézve, mely nagyiparával éppen úgy a Balkán felé kereste az utakat, mint a háború előtt, az Adria és Szaloniki felé vezető utakat jelentette. Ilyen ut az egységes és erős Magyarországon át sokkal kevésbé vezethetett, mint a gyöngye Ausztrián át, mely Németországhoz nem csatolva és Magyarországgal szembeállítva, érett gyümölcsként hullott az erős és hatalmas Csehország karjaiba. Így gondolta ezt Rivet francia publicista is, mikor 1921-ben a korridor történetét cseh források alapján előadta: „Mindenek előtt egy szövetséget kell alakítani, azt a munkát, melyet csak futólag mutat Vencel régi királyságának visszaállítása és egy dél-szláv állam felállítása, ki kell egészíteni területeik reuniója útján, egy folyosó útján, azon szláv szigetek között, melyeket Magyarország és Ausztria régi határa mentén elhintve találhatunk... Biztosra lehet venni, hogy a két állam között szoros szövetség fog létrejönni, nagy jótéményére az általános békekének“.²

A német lakosság érdekeiről tehát említés sem történt, amint hogy az csak az ügyesen kihasznált nagynémet felfogásban nyilvánult meg, mely az elszakítás mellett minden befolyását latba vetette. Annak ellenére, hogy a korridort éppen a német-magyar érint-

¹ Rivet K.: Chez les Slaves libérés. Les Tchecoslovaques. Paris, 1921. 251. l.

² Denis E.: La question d'Autriche. Les Slovaques. Paris 1917. 273. l.

¹ The Times, 1918. nov. 6. sz.

² Rivet Ch.: Chez les Slaves libérés. Les Tcheco-Slovaques. Paris 1921. 240—42. l.

kezés veszedelmének falra festésével csikarták ki és ezt az érvet a kérdéses terület elszakítására elég súlyosnak fogadták el a hatalmak is.

3. Ami Szerbia új határait illeti, azokat a francia Denis már 1915-ben akként vonta meg, hogy azok a trianoni szerződésben megvont határokkal nagyjában megegyeztek: „A határ Bázliástól keletre, a Duna mellett halad felfelé általában északi irányban a Marosig, a vidéket uraló magaslatokat követve. Alászáll a Maros alsó folyása mellett és kívül hagyván Aradot és Szegedet, Szuboticán (Szabadka) át keresztülmetszené a tiszadunai síkságot, (ez utóbbi) folyót Bajánál érné el, hogy azután a Mura és Száva összefolyása felé haladjon.“¹

A francia Denis-től közvetített szerb igények azonban egyrészt nagyobbak voltak, mint azon területek, melyekét szövetségeseik szerint is igényelhettek, másrészt a Bánátnak 1915-ben tervezett osztatlan birtoklása viszont egyéb szövetségeseik terveibe ütközött, mert 1916-ban Románia is beavatkozott a háborúba és a Denis-től Szerbia részére igényelt Bánátnak a maga részére követelte, sőt azt a bukaresti egyezményben meg is szerezte. Ugyanaz az eset állott elő, mint 1848-ban, mikor az osztrák kormány a szerbeket és románokat a magyarság ellen vezette és a Bánátnak *Vojvodina* néven a szerbeknek adta, de a *Vojvodina* határait a román igények miatt soha sem vonta meg és csak ezzel tudta elejét venni a polgárháborúnak.

A zavart teljessé tette az, hogy az 1918. nov. 13-diki belgrádji katonai egyezmény a Bánátnak Szerbia és Románia között megosztotta. Mikor azonban a Maros—Szabadka—Baja vonalat Szerbia részére tartotta meg és ezzel nagy magyar városok, mint Temesvár, Szabadka, Baja és Pécs szerb uralom alá kerültek, nyugaton az a vélemény alakult ki, hogy: „a francia-szerb parancsnokságtól kidolgozott ezen egyezmény eléggé tekintettel volt a szerb követelésekre; és megengedte a szerbeknek azt, hogy Délmagyarországban

oly nagy területet foglaljanak el, ami területi kívánságaikat meghaladta.“²

A szerbek azonban a belgrádi egyezménytől felállított határvonalat is átlépték és 1918 decemberben Csáktornyt és a Muraközt is megszállották. A magyar kormány a demarkációs vonal átlépése miatt benyújtott tiltakozására illetékes helyen azt a választ nyerte, hogy a hatalmak a kérdést tanulmányozni fogják.³ E tanulmányozás eredményeként a Muraközt a szerbeknek adták oda. Ezek után feltűnő volt, hogy a cseh-szerb korridor vonalát birtokba nem vették, mit nyilvánvalóan Ausztria eldöntetlen helyzetének kell tulajdonítanunk.

4. Keletmagyarország elszakítandó területének határait Seton-Watson 1915-ben a következőképen vonta meg: „Mármaros vármegye Oroszország és Románia között osztatnék meg és a Tisza egyben természetes és majdnem szabatos népráji határt is alkotna. Máramarossziget a déli parton fekvő, Romániának jutna. Husztól kissé délre a folyót elhagyván, a határ valószínűleg a Hávas-dombok vonalát követné, azután átmetszvé Szilágy vármegyét. Azután átszelné Bihar vármegyét Grosswardein (Nagyvárad, Oradea Mare) külvárosáig és onnan Nagyszalonta mellett haladna el a Körös folyó felé, Gyulától keletre. Onnan majdnem egyenesen dél felé a Maroshoz (haladna) Aradtól három vagy négy mérföldnyire.“³

A trianoni békeszerződéstől megállapított határvonalak a fentiekkel kilométernyi pontossággal megegyeztek.

5. A szerb és román érdekek azonban Délmagyarország területén már 1915-ben szembe kerültek egymással. Denis ugyanis (*La grande Serbie* Páris 1915.) az egész Bánátnak Szerbia részére követelté. Seton-Watson viszont (*Roumania and the Great War*, London 1915.) a Bánátnak nemcsak Szerbia és

¹ Temperley H. W. V.: A history of the Peace Conference of Paris. I. London 1920. 352. l.

² Magyar Béketárgyalások. I. Budapest, 1921. 322—24. l.

³ Seton-Watson R. W.: Roumania and the Great War. London 1915. 95—96. l.

¹ Denis E.: Le grande Serbie, Paris 1915. 302. l.

Románia között osztotta meg, hanem Uj-Szeged mögött Magyarország-nak is adott egy kis darabot. A londoni *Department of Propaganda in Enemy Countries* politikai súlyát mutatta, hogy ebben a kérdésben Seton-Watson győzött, ki a bánáti határokat 1915-ben a következőképen vonta meg: „Azután (a határ) az Aranka folyását követné, a Maros régi és elhanyagolt csatornáját. Egy háromszögletű terület, melynek csucsát Szeged fontos magyar város képezi és melynek népessége fajlag nagyjából magyar, Magyarország részére tartatnék meg. Az új határ Románia és Szerbia között az Aranka mellett, egy ponton, félúton a Maros és a Tisza között, kezdődnék és délkeleti irányt követne a Dunáig Moldova mellett. Kikinda, Becskerek, Pancsova és Weisskirchen (Bela Crkva, Fehértemplom) a szerbeknek jutna, kiknek Torontálvármegye nyugati területeiben túlnyomó többségük van, amíg Temesvár és valószínűleg Versec Romániának jutnának”.¹ Egy tekintet a térképre arról győz meg bennünket, hogy Románia nyugati határai Máramarostól kezdve Nagyváradon, Aradon és Temesváron át a Dunáig Seton-Watson 1915-diki tervezete alapján készültek.

Mivel a párisi békekonferencia tehát tényleg ezt az utóbbi felosztást fogadta el és így a Bánát megosztása mellett határozott, a szerb és román ellentét 1919. január végén akut jellegűt öltött. A két szélsőséget az 1918. november 13-diki belgrádi katonai egyezmény és az 1916. augusztus 17-iki bukaresti titkos szerződés mutatták. Az elsőben Misics tábornok a Denis-féle javaslat szellemében az egész Bánátot Szerbia részére szerezte meg, az utóbbiban Bratianu miniszterelnök azt Denis és Seton-Watson ellenére Románia részére biztosította (*Banatul integ*). A bukaresti szerződés IV. §-a szerint a román határvonal Algyóttól a Tisza folyót követi a Dunába ömléséig és ezt a területet az V. §. szerint Oroszország, Franciaország és Itália Románia részére garantálták, a nevezeti hatalmak bukaresti követei

a szerződést kormányaik megbizásából alá is irták. Az első esetben Szerbia 592.435 román, a másik esetben Románia 429.392 szerb lakost kebelezett volna be. A tizek tanácsának 1919. január 31-diki ülésén Bratianu a bukaresti szerződés alapján a kérdéses területet Románia részére követezte, Vesznic szerb miniszterelnök azonban kijelentette, hogy az 1916-iki titkos szerződés az által, hogy Románia 1918. május 7-én a központi hatalmakkal békét kötött és a háborúból kivált, érvényét veszítette. A konferencia az ellentétet áthidalni nem tudván, a Bánság megosztása mellett határozott és Szerbiát a Romániának ítelt területek elhagyására szólította fel. Szerbia csapatait a román felvonulás hírére visszavonta és 1919. augusztus elején Temesvárt kiűritette. A mesterkélt megállapított határvonalon azonban soha sem szűnt meg a villongás a szerb és román csapatok között, a kormányok pedig nem adták fel igényeiket. A 605.670 magyar és az 578.244 német lakos, kik együtt 1.18 milliók kompakt többséget alkottak, nyugodt maradt, bár őket senki sem kérdezte meg, mikor sorsuk fölött idegen kormányok vitakoztak. Mikor a népszavazás gondolata felmerült, akkor nekik csupán afölött lehetett volna szavazniok, hogy Szerbia és Románia közül melyikhez csatlakoznak és melyiktől fogadják el ugyanazt a kiméletlen sorsot.¹

A szerb-román viszály felmerülése azt bizonyítja, hogy a szlávok sikere megelőzte Románia sikerét és hogy a nem szláv Romániát Szerbia rovására kártalanították. A bánáti szerb-román ellentét megteremtése a trianoni felosztás jövő sorsát mindenesetre súlyosan és a felosztó államokra nézve nem kedvezően befolyásolta; egyben azonban a végleges rendezés szükséges voltára mutatva, úgy állította be a helyzetet, hogy a jövő a faji háború és a gyökeres revízió alternatívája elé fog kerülni.

¹ V. ö. Wilson elnök emlékiratainak I. kötetét a titkos szerződésekről és a bukaresti *Epoca* 1921. decemberi számaina a bizottsági ülésekről adott közleményekről.

¹ Seton-Watson id. m. 96. l.

6. Váratlanul sulyossá lett a Seton-Watsontól már 1915-ben megvont tiszántuli román-magyar határ kérdése is, melyben a román kormány az 1916. aug. 17-diki bukaresti titkos szerződésben megígért, távolabb nyugat felé futó határt követelte. A kérdéses határvonal a bukaresti szerződés alapján a máramaros-megyei Visó községtől indulva Vásárosnaményen (Románia), Debrecenén (Magyarország) át, a Köröst átszelve haladt Algyő felé, tehát népes magyar városokat (Szatmár, Nagyvárad, a békés-megyei városok és nagyközségek, Arad) is elszakított, részben pedig a debrecen-algyői meghatározatlan vonalon tág teret engedett a kombinációknak. Románia é nyilvánvalóan tiszta magyar területeket igényelve, a titkos szerződést 1919. február 3-án a párisi *Le Temps* napilapban és február 8-án a romániai lapokban is közzétette, hogy egyrészt a hatalmakat adott helyzet elé állítsa, másrészt pedig a román közvéleményt maga mögé sorakoztassa. A francia Tardieu András elnöklete alatt összeült határbizottság azonban a román javaslaton kívül 3 francia, 2 angol és 1 amerikai javaslattal — mi kétségtelesen megmutatta, hogy mily tágan lehet értelmezni a bukaresti békeszerződést, — találta szemben magát, melyek más és más vonalakat állítottak fel. E vonalak szerint a lakosság ezekben kifejezve a következőképen oszlott meg az I—III. francia, I—II. angol és az amerikai vonalakon belül: a francia vonalak 965—948—943 román és 731—556—487 magyar lakost mutattak ki; az angol vonalak 886—913 román és 465—620 magyar lakost, az amerikai vonal 839 román és 291 magyart. A vonalak Szatmár, Nagyvárad és Arad városok körül váltakozva voltak megvonva. Seton-Watson ugyan 1915-ben úgy nyilatkozott, hogy Arad és Nagyvárad városokat Magyarországnak kell megkapnia: „*a román sovíniszták Arad és Grosswardein tulnyomóan magyar városokat is követelik és remélhető, hogy ily tulzott követeléseket a jövő (béke) konferencia nem fog megenyedni.*”

¹ Seton-Watson id. m. 96—97. l.

Tardieu elnök azonban 1919. február 11-én a szatmár—nagyváradai és nagyvárad—aradi vasutvonalakat (Békésabán át) sztratégiai okokból Románia részére követelte.¹ Mi több, Alby vezérkari főnök a február 17-diki ülésben még tovább ment és azt javasolta, hogy mivel a románok az 1918. novemberi belgrádi fegyverszüneti tárgyalásokban nem vettek részt és így *az őket nem is kötelezi*, utasítsák Franchet d'Espérey tábornok, a balkáni haderők főparancsnoka, hogy az entente-hatalmak nevében (I), francia csapatok hiányában (II), román csapatok szállják meg a Királyhágó és az 1916-iki titkos szerződésben megállapított vonal közötti területeket (III). E szerint I. a megszállás az entente-hatalmak nevében történt; II. a megszálláshoz az entente haderői hiányoztak; III. a vitás területek megszállására tehát az érdekelt Románia csapatai használták fel. A javaslatot a legfőbb tanács magáévátette és a kérdéses területeket román csapatok szállották meg, a román kormány pedig román igazgatás alá helyezte és végérvényesen Romániába bekebelezte. A trianoni békeszerződés a Gyula—Békésabán—Kétegyháza háromszög kivételével jóváhagyta és ezzel a felvetett összes alternatívákat elvetette.

Az így elszakított vitás terület 860.779 lakosa közül 467.654 volt a magyar és 328.590 a román; a városok abszolút magyar többségüket a román uralom alatt annak ellenére is megtartották, hogy a kérdéses területről három év alatt 60 ezer magyar, főleg város lakó menekült el és lett hontalanná. Ezek alapján a menekültek 1922. dec. 24-iki enlékiratukban az egyoldaluan elszakított magyar terület visszacsatolását kérelmezték.²

A ma rendelkezésre álló források alapján nagyjában így alakultak ki a trianoni békeszerződés és a mai Csonkamagyarország határai.

Magyarország vesztesége számokban kifejezve a szerződés alapján a következőképen oszlott meg:

¹ Epoca 1921 dec. 3. sz.

² Közölve the Hungarian Nation IV. 1923. 23—28 l.

Magyarország területe volt 1918-ban 282.870 km². Ebből Csehorszáé lett 62.937 km², Romániáé 102.787 km², Szerbiáé 20.956 km², Ausztriáé 5055 km², Fiume 21 km². *Összes veszteség 191.756 km². Csonkamagyarország 91.114 km².*

A népessége volt 1910-ben 18.264.533. Ebből Csehorszáé lett 3.575.685, Romániáé 5.265.444, Szerbiáé 1.499.212, Ausztriáé 392.431, Fiume 49.806. *Összes veszteség 10.782.579. Csonkamagyarország 7.481.954.*

A trianoni döntés értelmében tehát, melyben az érdekelt Magyarországot senki sem kérdezte meg, a magyar állam területének és lakosságának 70%-át elveszítette. Elveszítette anélkül, hogy a lakosságot megkérdezték volna, mert a kérdést a felosztó hatalmak vitásnak nem tekintették és a határozatok egyhangulag jöttek létre; egyhangulag azért, mert a jogszerű birtokost a tárgyalásokból kizárták és csak akkor is azért hívták meg, amikor katonai felügyelet alatt, ultimátumokkal fenyegetve, az ellenséges agentiváktól kidolgozott egyoldalú szerződés aláírására és oly megcsónkítás szentesítésére szólították, mely a török uralom és az osztrák elnyomás emlékeit újította meg.

A 4 millió magyarnak, kit idegen uralom alá hajtottak, elnyomás és üldözés jutott osztályrészül.

Joggal kérdezhetette tehát Bryce lord 1919. március 30-án az angol felsőházban, hogy hová lett a népek önmegrendelkezési joga? „Mi lett az ugynevezett önmegrendelkezési jog kérdéséből? Miért kell a civilizált emberi lények millióit úgy átadni mint megannyi juhot vagy barmot anélkül, hogy véleményük nyilvánítását egyáltalán megengednék (nekik)? Miért nem engedték meg ezeknek a népeknek a népszavazást úgy, amint azt más esetekben megengedték?”

A kérdésre senki sem adott feleletet, mert a hatalmak tartozásaikat más civilizált népeknek — azok tudia nélkül — idegen uralom alá hajtásával fizették meg.

IV.

A trianoni békeszerződésben dialra jutott annexiós tervek e szerint oly titkos megbeszéléseken és megállapodásokon épültek fel, melyek csupán a felosztó hatalmak előtt voltak és lehettek ismeretesek.

Saját megvallása szerint Wilson sem ismerte azokat, kit pedig a döntésben a békekonferencián képviselt hatalmak és az egész világ szerint vezető szerep illetett meg, és ki Európába érkezése után meglepetve látta, hogy Amerikában kijelentett elveit európai érdekeltségek kereszteltek és azoktól mindenben eltérő kész helyzetet teremtettek. Ez érdekeltségek mindenható erejét és az elnök abszolút gyöngeségét, melyeket az angol Keynes és az olasz Nitti oly klasszikus leírásokban örökítettek meg, mi sem jellemezte inkább, mint az, hogy amikor a békére vágyó népeket 1918. végén egy prelimináris békeszerződés közzétételével — a legszebb karácsonyi ajándékkal, melyet ember embertársainak adhatott, — megnyugtatták és megmenthették volna, őket a titkos szerződések lázas végrehajtásával forradalomba és pusztulásba taszították és inkább Európa pusztulásának egész felelősségét magokra vették, amért azt teljes mértékben viselik is, mint hogy kétes értékű annexiókról lemondottak volna.

Látván azt, hogy Amerika szerepe az annexiókra végzetesnek mutatkozik, azokat Amerika felfogásával és Wilson békepontjaival igyekeztek összhangba hozni és az eshetőségekre kész helyzetek teremtésével készültek fel. A lázas igyekezet a lényegét abszolúte nem változtatta meg. Csupán formákat keresett és talált, hogy az annexiókat új köntösben elfogadhatókká tehesse, nem a népek, hanem a döntésre kiválasztott hatalmak és első sorban Amerika előtt. Ez mutatja, hogy miért nem kaptak gyors békét a legyőzött népek; hogy miért szállottak meg területeket és szakítottak el lakosságokat, gyermeket a szülőktől, testvért a testvértől; hogy miért helyezték katonai uralom és blokádk alá a megpuhítandó területeket;

hogy megértő tárgyalások helyett miért fulladt a háború a béke árnyékába került népek szenvedéseibe és jankijál-tásaiba.

1. Az amerikai feltételek után — az önkényes annexio kizárása és az önrendelkezési jog alapján — Csehország nem mondhatta azt, hogy Felsőmagyarországot, vagy Szlovákiát és a kárpáti rüthén területeket bekebelezi, hanem a Cseh-Szlovákia nevet vette fel és a tót népet saját területén a wilsoni önrendelkezés jogával élő majoritásként tüntette fel.

Ezen az alapon kötötte meg a cseh Masaryk G. Tamás az 1918. május 30-iki u. n. pittsburgi szerződést az amerikai tótok három egyesületével, melyekben a tótoknak a saját területükön a majoritás jogát biztosította: „Szlovákiának saját közigazgatása lesz, külön parlamentje és külön törvényszékei. A tót nyelv lesz a hivatalos nyelv az iskolákban, a közigazgatásban és általában a közéletben. A Cseh-Szlovák Állam megszervezésének részleteit a csehek és a felszabadított tótok és törvényes képviselőik fogják rendezni.”

Ezzel a szerződéssel kezében sikerült neki a papíron megalkotott cseh-szlovák államot már június 3-án a francia kormány és a versaillesi haditanács részéről, hol a tárgyalásokat Beues Edvárd vitte, augusztus 18-án pedig Anglia és szeptember 4-én Amerika részéről elismertetnie. A legnagyobb sikert mindenestre az amerikai elismerés jelentette, mert az egyúttal Wilson — egyébként Masaryk rokona — addigi állásfoglalásának feladása volt. Azé az Amerikáé, mely európai szövetségeseit győzelemhez segítette és amelytől Ausztria-Magyarország kormánya nem sokkal azután, 1918 őszén békét kért és a béke feltételei iránt érdeklődött.

Mikor Ausztria-Magyarország külügyi kormánya október 5-én Amerikától, Wilson elnök ismert pontjai alapján békét kért, az elnök október 18-diki válaszában mentegedőzve jegyezte meg, hogy a január 8-diki 14 pontban lefektetett elveit már feladta.

— Az elnök, — közölte Lansing államtitkár az okt. 18-diki válaszcijegyzékben, — köteletségének tartja kijelen-

teni az osztrák-magyar kormánynak, hogy ezen kormány jelen javaslatát nagyjelentőségű bizonyos események miatt, melyek jan. 8-diki üzenete óta előfordultak és az Egyesült-Államok magatartását és felelősségét szükségképpen megváltoztatták, nem veheti figyelembe. A 14 békefeltétel között, melyeket akkor az elnök formulázott, a következő fordult elő: „Ausztria-Magyarország népeinek, melyeknek helyét a nemzetek között megvédettnek és biztosítottak akarjuk látni, legszabadabb alkalom biztosíttassék az autonóm fejlődés iránt”. Mióta e mondat leírtott és az Egyesült-Államok kongresszusa előtt elmondattott, az Egyesült-Államok kormánya elismerte, hogy a cseh-szlovákok és a Német és Osztrák-Magyar Birodalmak között hadiállapot van és hogy a cseh-szlovák nemzeti tanács de facto hadviselő kormány, mely a megfelelő illetékességgel rendelkezik (az iránt), hogy a cseh-szlovákok katonai és politikai ügyeit intézze. Ugyanő a legmesszebbmenő módon elismerte a jugoszlávok nemzeti törekvéseinek jogosságát a szabadság iránt. Az elnök tehát nem rendelkezik többé azzal a szabadsággal, hogy e népeknek pusztán „autonómiáját” ismerje el a béke alapján, hanem kényszerítve van azon álláspontra helyezkedni, hogy azok és ne ő döntse el, hogy az osztrák-magyar kormánynak milyen eljárása fogja megbékéltetni azokat aspirációik, (valamint) a nemzetek családjának tagjaiként jogaikról és hivatásukról (váltott) felfogásaikat (illetőleg).

Wilsonnak sejtelve sem volt arról, hogy ezzel az első európai annexiókat elismerte és hogy Szlovákia és Horvátország bekebelezésével Csehország és Szerbia kormányaitól, a tótok és horvátok saját területeiken oly majoritásokká lettek, melyeket később a minoritások részére nemzetközi szerződésekben biztosított jogok sem illettek meg. Helyzetük egyszerre megoldatlanná és a legteljesebb mértékben bizonytalanná lett, mert a cseh államban a tótok, a szerb államban a horvátok és a magyarországi szerbek, Romániában a magyarországi (erdélyi) románok egy tollvonással kisebbségekkel alakultak át. Az új elnevezések alapján (Cseh-

ország helyett Cseh-Szlovákia, Szerbia helyett S. H. S. királyság vagy Jugoszlávia, Románia helyett Nagyrománia) és az átmeneti évek alatt az elszakított területek fajrokon elemei a kormányzatban és a törvényhozásban önkormányzati jogokat gyakoroltak ugyan, de a prágai, belgrádi és bukaresti kormányokkal szemben csakhamar ugyanazon a területen, ahol eddig majoritásban voltak, minoritásokká lettek és az eddiginél súlyosabb mellőzéstől panaszkodtak.

Távol van tőlünk, hogy ezen államok belső viszonyaival foglalkozzunk, de meg kell állapítanunk, hogy ez elégtelenség, nyugtalanság és bizonytalanság azon váratlan és hirtelen siker következményei voltak, mellyel az annexió ügynökségeknél a felszabadítás címe alatt az elszakítás és bekebelezés gondolatát a nyugati kormányokkal elfogadtatni sikerült. Magyarországot annak ellenére is súlyosan érintette az elhatározás, mert arról és egyes területeinek elszakításáról nem értesítették és tájékoztatlanul hagyták. Ugyanakkor azonban Prágával a cseh agentura útján állandó érintkezésben állottak¹ és így történt, hogy már egy nappal Wilson elnöknek fenn idézett jegyzéke után, 1918 okt. 19-dikén a prágai cseh nemzeti tanács a cseh-szlovák nemzet függetlenségét proklamálta, melyhez okt. 30-dikán a turócszentmártoni tót népgyűlés is csatlakozott.

Az eddig elmondottakban kétségkívül ez a turócszentmártoni határozat volt a legfontosabb, mert amíg a cseh állam proklamálása és a cseh nemzet függetlensége Magyarországot nem érintették, sőt ellenkezőleg, a magyar politika nem egyszer tanujelét adta annak, hogy a csehek történelmi jogaival rokonszenvez és azok diadalában az osztrák centralizmus gyengülését látta, most nem zárkozhatott el annak megállapítása elől, hogy a csehek nemzeti határainkon túl magyar terület megszerzésére törekednek és ebben azon erőteljes propaganda révén, melyet Magyarország északi vármegyéiben évek óta

folytattak, látszólag a tót lakosságra is számíthatnak.

A turócszentmártoni határozat e szerint formailag a tót nép akaratnyilvánításának volt tekinthető.

Ha azonban az elmondottakat szorosabb vizsgálat alá vesszük, akkor a következő megállapításokra fogunk eljutni:

Wilson elnök szept. 4-diki elismerése és okt. 18-diki válasza nyilvánvalóan a május 30-diki pittsburgi szerződésre épült, melyre a csehek később, mikor a tótok a kilátásba helyezték és a majoritást megillető jogok megadását követelték, azt mondták, hogy az nem szerződés, hanem jölköny egyletekkel kötött megállapodás volt. Ebben az esetben a jölköny egyletek magánjelgű megállapodása európai fontosságú fejleményeket vont maga után, mert az okt. 28-diki prágai és okt. 30-diki turócszentmártoni néphatározatoknak alapját viszont Wilson okt. 18-iki jegyzéke képezte, mely az osztrák-magyar kormány illetékességét a cseh-szlovák és délszláv kérdésekben elutasította és melyre a turócszentmártoni határozat kifejezetten hivatkozott.

A határozat után közvetlenül megalkotta tót nemzeti tanács, a *Slovenska Narodna Roda* 105 tagja közül azonban 58 turócszentmártoni és környékbeli volt, a katolikus töbtságot (75%) összesen 15, a lutheránus töbtságot (25%) 90 delegátus, a keleti tótokat pedig senki sem képviselte.¹ Nem is szólván arról, hogy az elszakítani kért területnek egyéb lakosai is voltak, kik Turócszentmártonba se meg nem hívtak, sem oda képviselőket nem küldöttek, sem képviselőikre megbízást nem adtak.

A határozat teljesen és annyira Pittsburghhoz, Washingtonhoz és Prágához igazodott, hogy a tót közvélemény e miatt már a határozati javaslat felolvasása után megoszlott. A keleti tótok nyomban külön szervezettek és a dec. 11-iki kassai népgyűlés a tót föld valamennyi vármegyéjének képviselőtében a Magyarországgal való kapcsolat fenntartása mellett foglalt

¹ *Seton-Watson R. W.*: President Masaryk as I know him. The Review of Reviews, 1923 nov. 17.

¹ *Szviezsényi Z.*: Hogyan vesztett el a Felvidék. Budapest, 1921.

állást. Az egyetemleges tiltakozást azonban senki sem hallgatta meg, mert magyarbarát hangja elég volt ahhoz, hogy meddőségre legyen kárthatva. A békekonferencia, melyen az érdekelt Magyarország képviselve sem volt, csupán a Prágától benyújtott megkereséseket vette figyelembe és egész Felsőmagyarországot az azt egyedül igénylő Csehországnak ítélte oda, mely katonai megszállás útján nemcsak a lakosság akaratának minden megnyilvánulását akadályozta meg, de a kérdéses területet a nemzetközi jog ellenére már Csehországba is kebelezte. A hatalmak elismerték az annexiót; a magyar és német lakosság minden elkeseredés mellett is hallgatott; csupán a tótok mozdultak meg és foglaltak állást egyetemlegesen a bekebelezés ellen és az 1922. augusztus 3-diki zsolnai népgyűlésen összes sérelmeikkel együtt a világ jobban informált hatalmasaihoz folyamodtak.¹ A tót lakosság akaratának ezen megnyilvánulása a pittsburgi egyezmény, a washingtoni elismerés és a prága—turócszentmártoni határozat érvényességét és jogi hatályát mindenesetre súlyosan érintette és alapjaiban ingatta meg.

2. Az osztrák politika élén Bécs a délszlávokat a megszünt Osztrák-Magyar Monarkia harmadik államtestében osztrák vezetés alatt akarta *equesiteni* és a *duális monarchiát* egy *triális monarchiává* fejleszteni (trializmus); vele szemben a nagyszerb politika élén Belgrád a délszlávokat szerb vezetés alá vonni törekedett. Az összeütközés is Bécs és Belgrád, a nagyosztrák és nagyszerb törekvések között tört ki és vezetett a világháborúhoz, melyben a trializmus zászlóit hordozó Nagy Ausztria és a nagyszerb törekvéseket aláfűtő cári orosz hatalom egymás szeke-reit döntötték fel azon az uton, mely a dél felé keskenyedő Balkán félszigetre futott.

A magyar politika tulzott passzivitással szemlélte a végzetes harcot,

melyben nem volt elég erős ahhoz, hogy régen lefektetett balkánpolitikai álláspontjának, melyet valamikor Metternich herceg és Andrásy gróf elfogadtak, érvényt szerezhessen. Magyarország előtt mindenkor a balkáni népek politikai függetlensége és szabad fejlődése lebegett; Bécs esetleges diadala ennek az elvnek a bukását jelentette volna, amint ezt jelentette a nagyszerb politika sikere is.

A sikert az 1915—17. londoni délszláv komité vezette be, melyet Northcliffe lord 1918 folyamán a brit kormány figyelmébe ajánlott és Seton Watson az eljárást illetőleg megkérdezendőnek tartott. Az első formaszzerű egyezmény az egyesítést illetőleg 1917 július 20-án Korfuban, tehát a szerb kormány menedékhelyén jött létre Pasic Nikola szerb miniszterelnök, az oroszbarát szerb radikálisok vezére és a nagyszerb politika zászlóvivője, másrészt Trumbics dalmáciai emigráns képviselő között. Fontosnak tartjuk a horvát delegátus dalmáciai jellegének kiemelését, mert ezzel meg akarjuk állapítani azt, hogy nem a Magyarországgal unióban élt Horvátországból, hanem Dalmácia osztrák tartományból származott és így nyilvánvalóan még akkor is csak Dalmáciát képviselhetne volna, ha erre megbízatással rendelkezik. A kérdés eldöntésére mindenesetre a horvátokat tartjuk illetékeseknek, mert a *korfui paktum* értelmében a horvát nemzet Szerbiával lépett unióra és a magyar uniót egyoldalúan felbontotta. Mi csupán azt a tényt állapíthatjuk meg, hogy a magyar kormány a horvát nemzet igényeit honorálva, nem zárkózott el attól, hogy az uniót az autonómiáról két szabad nemzet uniójára helyezze át; 1918-ban Horvátország államjogi függetlenségét elismerte és álláspontját a mai napig sem változtatta meg. Ez álláspontból önként következik az, hogy Horvátország az államjogi függetlenség birtokában immár akadály nélkül ujjaszervezhette és megerősíthette volna Magyarországhoz való viszonyát és a szövetséges Magyarországra támaszkodva megvehette volna lábát az Adria mellett, hol a

¹ Mémoire adopté à Zilina, le 3 août 1922, par le Congrès du Parti du Peuple Slovaque et présenté au gouvernement tchéco-slovaque, Paris 1922.

horvát hatalomnak és dicsőségnek annyi emléke él. De mindezt a következt egy tollvonással huzta át az, hogy egy dalmáciai horvát, ki a tartomány osztrák igazgatásának idegenszerűségét érezve a *korfui paktumban* a horvát királyságról is rendelkezett és azt abban a pillanatban, mikor az önrendelkezés jogának birtokába jutott, Szerbiának adta oda, Szerbiába kebelezte be és területét szerb megszállás alá taszította. Mi távolról sem akarunk e helyen Jugoszlávia belső viszonyaival foglalkozni, mert a horvátok nevében nem nyilatkozhatunk. Kénytelenek vagyunk azonban az igazság kedvéért annál határozottabban megállapítani, hogy a *korfui paktum* Baranyát, Bácskát és a Bánátot is Szerbiának engedte át. Ha tehát — amiben legyen szabad kételkednünk — Trumbics a horvát nemzetnek bárminő megbizásával dicsekedhetett volna is, a felsorolt területekkel soha sem rendelkezhetett, mert azok nem Horvátországhoz, hanem a magyar anyországhoz tartoztak, melyen a török elnyomás és üldözés elől menekült szerb emigránsok telepedtek meg, kiknek a magyar állam hazát és földet adott; akik magyar állampolgárokká lettek és magyar igazgatás alatt éltek; akik az elszakítást nem kérelmezték és akik azt hálából nem is kérelmezheték.

Fejtegetéseinkben csupán a tények megállapítására törekedtünk és elkerültünk minden olyan szempontot, amely kizárólagos magyar álláspontot engedne sejtteni, amihez egyébként teljes jogunk volna. De ha még ezt a tárgyilagos álláspontot is elhagynánk és a Magyarország ellen felvonult hatalmak álláspontjára helyezkedve, azt mondanánk, hogy a korfui horvát delegátus személye megbizás nélkül is a felszabadulni vágyó horvát nép egyetemét képviselte: úgy hogyan képviselte a nem-horvát szerbeket? és ha ezek nevében is teljes joggal beszélt volna, miért folyt le az egész beszélgetés és miért kötött meg a korfui egyezmény egy cseh delegátus jelenlétében, ki nyilvánvalóan nem tartozott a délszlávok közé? Mi attól tartunk, hogy a *korfui paktum* Oroszország nyugati és déli szláv barátainak titkos

szövetkezése volt, mely a szláv előnyomulást az orosz-cseh területen és a nyugatmagyarországi korridoron át az Adria felé vitte tovább; a szláv faj érvényesülésének azon hatalmas manifesztációja, mely Európa jövő harcában a szlávokat az elgyengült latin és germán népek közé taszította.

Előre kell bocsátanunk, hogy ez a megállapítás nem tőlünk ered, hanem az olaszoktól, kiknek az 1915. április 26-iki *londoni paktum* 700.000 délszláv (horvát-szlóven) lakost ígért oda; kik e megígért terület birtokbavételére készülve, a *korfui paktum* idejében már két év óta legjobb erőiket áldozták fel az Isonzo vonalán, hogy az osztrák-szláv területek romjain Itália nagyságát alapítsák meg. Az olaszok kétévi véres küzdelem után arra ébredtek, hogy a *korfui paktum* azokat a területeket, melyekért élethalálharcba indult, Szerbiának adta oda, melynek emigráns kormánya birtokon kívül Korfuban vonta meg magát és melyről nehéz volt megállapítani, hogy Olaszország szempontjából akkor veszedelmes-e, ha beavatkozásával az olasz hadsereget tehermentesíteni nem tudja és száműzetésben él, vagy akkor, ha esetleges sikereivel vállal hozzá a hatalmas szlávokat az Adria felé, hogy az olaszokkal megmérkőzzenek.

Itália mindenesetre óvást emelt a *korfui paktum* ellen, mi a londoni bureaut meglehetősen izgalomba hozta. Seton Watson helyett Steed Vilmos, a *Times* volt bécsi levelezője vette kezébe a kibonyolítás nehéz munkáját, ki az osztrák-magyar kérdésnek legjobb és a szereplőknek is személyes ismerősük volt, a csehekkel és a délszlávokkal állandó összeköttetésben állott. A helyzet bonyolult voltát eléggé jellemezte az, hogy Steednek is csupán hosszú kísérletezés, békítés és egyeztetés után, 1918. március 7-ikén sikerült összehozni Trumbics horvát és Torre olasz megbizottakat. Szerbia tehát nyilvánvalólag visszavonult és a horvátokat tolta előre; a csehek nem voltak láthatók; Trumbics nem a *korfui paktum* aláírói, hanem a felszabadulást kereső ausztria-magyarországi elnyomott nemzetiségek nevében beszélt; Torre viszont egyelőre kötetlen

formában szerepelt és a végző döntést Olaszország kormányának tartotta fenn. Trumbics és Torre, tehát az érdekelt felek mellett annál nagyobb szerep jutott a közvetítőknek, mert Steed és Seton Watson jelen voltak és az ő fáradozásaik eredményeként jött létre azután az u. n. *londoni paktum*, melyről sem azt nem merjük mondani, hogy az olasz és horvát nemzetek megegyezése volt, sem Olaszország és Szerbia megállapodásának nem nevezhetjük és így meg kell elégednünk az-
 azal, hogy az a londoni propagandahivatal javaslatának megmentésére jött létre, amint az Seton Watson elbeszéléséből kivethető. Erre mutat az is, hogy ő a kész egyezményvel Rómába sietett, hol a londoni propagandahivatal Ausztria-Magyarország elnyomott nemzetiségeit kongresszusra hívta össze és annak programjául a *londoni paktumot* tűzte ki: „formed the basis of the Congress of Oppressed Austrian Nationalities”.¹ Ez az 1918. április 8-diki *római paktum* lett tehát a most már Itáliától is hallgatagon elismert délszláv konföderáció (*Jugoszlávia*) tulajdonképeni alaptörvénye, melynek alapján a cseh összeköttetések május 31-dikén a megalakítandó Jugoszláviát az északamerikai Unióval is elismertették.

A további tárgyalásokról nincsenek adataink, de kétségtelen, hogy a *római paktum* a szerb ambíciókat korlátok közé szorította, mert egyetlen célja Itália megbékítése volt. Nem csodálkozunk tehát azon, hogy Pasic szerb miniszterelnök a *római paktumon* nyugvó délszláv konföderációnak hadat üzent, mert ő a szerb hatalmi politika diadaláért dolgozott és Trumbics végeredményben horvát volt és horvát maradt. A horvátok és Trumbics is elidegenültek a szerbektől, mire most már a horvátok és szerbek között veték át a közvetítést Venizelos görög és Jónescu Take román államférfiak. Mig az új közvetítés tárgyalásai folytak, addig Pasic Jovanovics londoni szerb követ útján Balfour lord angol kül-

ügyi államtitkárral a szerb álláspontot fogadtatta el és így született meg a szerb megszállás idején Pasic, Trumbics és a szlovén Korosec november 9-diki *genfi deklarációja*, melyben a horvátok és szlovének Szerbiához csatlakoztak. Ezek után Sándor szerb regensherceg december 1-én a délszláv területeket a szerb állam tartozékainak nyilvánította.

A bekebelezett baranyai, bácskai és bánáti szerb és egyéb lakosságot senki sem kérdezte meg, a bekebelezés tehát kétségtelenül nem az önrendelkezés alapján történt meg, amint azt Wilson elnök hitte. Annál kevésbé, mert a bekebelezéseket nyugalom sehol sem követte és a nyugtalanság élén nem a passzive viselkedő magyarok haladtak, kiktől a szavazati jogot is megtagadták, hanem a horvátok, kik Európától a horvát kérdés revízióját követelik.

Ez a nyugtalanság természetszerűleg abból a helyzetből folyik, hogy a szerb kisebbség nem-szerb majoritások fölött uralkodik. És abból a helyzetből, melyet a szerb hatalmi politika Csehországtól fedezve, az Adria mellett elfoglal. Évek óta passzív szemlélői vagyunk annak a küzdelemnek, mely a latinok és szlávok között Fiume birtokáért folyik. És érdekelt hatalmaknak, még Wilsonnak sem jutott soha eszébe, hogy Fiume magyar terület volt és hogy mindenét Magyarországnak köszönhetette; a passzív magyar szemlélő azonban megegyedéssel állapítja meg, hogy mióta eltávozott arról a területről, melyen a latinok és szlávok között semleges államként rendet tartott, azóta ez a rend soha semmi formában vissza nem tért. Tekintve a két faj expenzív kedvét és erőt, ez a rend nem is fog visszatérni és az egyoldalú rendelkezések Fiume körül is meggyújtani készülnek az európai háború tüzét az egymás ellen fegyverkező fajok között. A felelősségben az Adria vonaláról eltűnt magyar hatalomnak semmi része sem lesz.

3. Nem sokban különbözött a helyzet Magyarországon 26 keleti vármegyéjében sem, melynek 1222 összehívott román képviselője Gvulafehervártott 1916. december 1-én nemzetgyűléssé alakulva és az önrendelkezés jogára hivatkozva,

¹ *Seton-Watson R. W.*: Italy, Jugoslavia and the Secret Treaty. The New Europe, 1918 nov. 28.—dec. 19. sz.

Romániához csatlakozott, mert a 26 vármegyében a románokon kívül magyar és szász lakosság is volt, mely a gyűlésen nem volt képviselve. Azok nevében tehát, az egvik (a román) nemzetiség nyilvánvalóan nem nyilatkozhatott. A gyulafehérvári román népgyűlésen tehát nem az érdekelt terület lakossága, csupán annak egvik része, a román lakosság nyilatkozott vezetőinek utmutatása szerint; a népgyűlés tehát legjobb esetben csupán a lakosságnak román, de semmiesetre sem más elemét is, képviselhetette.

A december 23-iki kolozsvári népgyűlésen a 26 magyar vármegye képviselői a csatlakozás ellen foglaltak állást, ami az adott körülmények között éppen oly hatástalannak mutatkozott, mint a kassai tót népgyűlés.

A gyulafehérvári román népgyűlés minden egvoldalúsága ellenére is a következő nyilatkozat alapján mondotta ki a csatlakozást: „I. §. Teljes nemzeti szabadság az ország minden nemzete részére. Minden nemzet a maga nyelvén kormányozza önmagát, saját (külön) közigazgatási és bírósági szerveivel, melynek tisztviselőit saját gyermekei közül maga választja. Minden nemzet számáránva szerint vesz részt a törvényhozásban és az ország kormányában.” Az idézett alapelvek közül a nem román nemzetiségek egviknek valórválását sem tudták elérni, mert a bekebelezés után a kormányzat az ó-romániai hatóságok birtokába ment át. —

A töröcszentmártoni tót, a zágrábi horvát és a gyulafehérvári román határozatok a maguk idejében nagy szolgálatakat tettek Csehországnak, Szerbiának és Romániának, mert eltakarították az annexiók látszatát és jogi alapját képezték annak az elhatározásnak, mellev azok simán elismerést nyertek.

Mielőtt eléje vágnánk annak, hogy az elismerés részleteit beható vizsgálat alá vegyük, kénytelenek vagyunk megállapítani azt, hogy a fentiek alapján az összes kérdésekben Wilson állásfoglalása volt a döntő és hogy ez állásfoglalás nem volt következetes.

Wilson elnök 1918 január 8-án felállított 14 pontjában Ausztria-Magyarország népeinek önkormányzatot ígért. Már május 31-én elismerte a *római paktum* alapján megalkotott Jugoszlá-

viát, mely Szerbiát az összes délszláv területek, a Muraköz, Baranya, a Bácska és a Bánát birtokába iuttatta; szeptember 4-én elismerte a cseh-szláv államot, mely Felsőmagyarország cseh annexióját jelentette. Az annexiók a jan. 8-iki 14 pont szellemével homlokegyenest ellenkeztek és ezt október 18-iki fennidézett válaszigyzékében maga Wilson elnök állapította meg.

Mikor a vercaillesi békeszerződést 1919 július 10-én a washingtoni kongresszus asztalára tette, meglepéssel mondotta el, hogy a cseheket, szerbeket és románokat felszabadította oly birodalmak szolgáltságából, melyek azon területeket jogtalanul harácsolták össze. Mi nem akariuk Wilson elnök jóhiszeműségét kétségbevonni. Mi csak azt állapítjuk meg, hogy a kongresszus a békeszerződést nem ratifikálta és a szenátus 1920 május 21-én a békeállapot egvszerű helyreállításával mellet foglalt állást. Wilson elnök május 28-án tiltakozott ugyan e határozat ellen, de a novemberi elnökválasztásban elbukott és republikánus utóda, Harding G. Warren 1921 augusztus 29-én Magyarországgal különbékét kötött. Mivel a békeaktus által az Egvesült Államok a területi rendelkezéseket a bizonytalan értékű titkos anteakták féltetével nyílt kérdésnek hagyták, mi ebben Wilson politikáinak teljes visszautasítását ismerjük meg. Nagyon tévednénk azonban, ha ezek után megírt emlékirataiban férfias védekezést keressünk, mert nem kis meglepetésünkre nem ellenünk, hanem szövetségesei ellen látjuk fordulni őt, mint akik az elnököt titkos szerződéseik hálóiba csalták és kiiátszották.

Semmi okunk sincs állításai helyességében kételkedniünk és jogos felháborodását osztanunk, de meg kell állapítanunk, hogy ha mind ez igaz, úgy Amerika — mert az lett elnökének önvallomásából kitünik, — nem a népek szabadságáért, hanem akarata ellenére azok elnyomásáért lépett a háboruba.

És ha éppen Wilson elnök, aki ezt a háborút diadalra vitte, maga huzza ki a békeszerződés alól a morális alapot, akkor a legvözötték méltán érdeklődhetnek azon titokzatos bázis után,

melyre a mai világrendnek minden-
esetre nem könnyen viselhető terhe
nehezedik.

V.

A trianoni békeszerződés alapjait az
annexiókat biztosító titkos egyezmé-
nyek alkották és azok valóraváltását
idegen agenturák eszközölték.

Legyen szabad ezek után a fenn is-
mertetett előmunkálatokkal együtt a
békekonzferencia magas színe előtt meg-
jelenünk. Nem akkor, mikor ott a
döntő tanácskozások lefolytak, hanem
jóval azok lefolyása után, de a részt-
vevők kalauzólása mellett szétnézünk
és meghallgatunk tanulságos közlé-
seiket.

1918 október végén, tehát akkor
vesszük fel a vizsgálódás folyamatát,
mikor a háború likvidálása megkezdő-
dött és Northcliffe lord lázasan vetette
papírra békepontjait, melyeket agen-
turái neki átnyújtottak, hogy Párisban
és Londonban egyszerre lássanak nap-
világot és egyszerre állítsák a győztes
kormányokat az integrális béke meg-
alkotása felé, melynek félelmes üzenet-
tét Clémenceau francia miniszterelnök
1917 végén a politikai jelszavak front-
jára dobta.

Egy nagy háború likvidálása katonai
és politikai szempontból egyformán
komplikált rendelkezések láncolata,
melyek élén a katonai likvidálás, a harc
megszüntetése halad ugyan, de ugyan-
akkor a kormányok a béke megalko-
tására is megteszik előkészületeiket.

Ezzel ellentétben 1918 őszén a ka-
tonai és politikai motivumokat telje-
sen egybefolyjni látjuk és a mai viz-
sgálódás erejével még igen sok esetben
a megoldatlan kérdések hőmégevel ke-
rülünk szembe. Azért e helyen csupán
azon puszta tények elmondására szo-
ritkozunk, melyek a trianoni béke
létrejöttét elősegítették és azon nyilat-
kozatokat állítjuk össze, melyek a té-
nyek némelyikét közelebbről megvilá-
gítják.

1. A háború likvidálásának induló-
pontiát a fegyverszünet, a fennálló
harc megszüntetése képezi.

Mivel Ausztria-Magyarország határai

a szövetséges hatalmak közül egyedül
Itália hatáiraival érintkeztek, a fegy-
verszüneti egyezmény megkötésére a
versaillesi legfőbb haditanácsból 1918
végén az olasz hadvezetőség kapott fel-
hatalmazást. Így jött létre a november
3-iki padovai fegyverszüneti egyez-
mény, melynek szerződés-jellegét csu-
pán az tompította, hogy a tényleges
helyzetnek szigorúan megfelelőe mind-
végig az aláírt „feltételek jegyző-
könyve“ maradt (*Protocollé des condi-
tions d'armistice entre les Puissances
Alliées et Associées et l'Autriche—
Hongrie*). A padovai egyezmény csu-
pán az Olaszországtól igényelt terüle-
tek: Trentino, az Isonzo front, Isztria
és Dalmácia kiürítését kötötte ki. Ma-
gvarország határait tehát nem érin-
tette.¹

A jelenlevő egyetlen magyar megbí-
zott tanúsága és értelmezése szerint
Magyarország többi határai változat-
lanul meghagytak.²

Akár elfogadjuk, akár elvetjük ez
értelmezést, annyi kétségtelen, hogy e
váratlan esemény a cseh, szerb és ro-
mán annexió tervekét súlyosan érin-
tette és hogy diplomáciájuk november
elején lázas tevékenységet fejtett ki a
győztes hatalmakat és őket is kötelező
padovai fegyverszünet végrehajtása
ellen.

A fegyverszüneti szerződést tehát,
mely 1918 november 3-án Ausztria-
Magyarország és a szövetséges hatal-
mak között a normális szabályok kö-
zött létrejött, Csehország, Szerbia és
Románia már megkötésekor sem te-
kintették véglegesnek és a maguk ré-
széről mindent megtettek, hogy azt az
ő fegyveres támogatásukat igénybe vett

¹ A részleteket ismertette Nuékhegyi
Lajos ezredes, a padovai fegyverszüneti
bizottság megbízottja: A Diaz-féle fegy-
verszüneti szerződés (*A páduai fegyver-
szünet*). Személyes tapasztalatok és hite-
les okmányok alapján. Budapest, 1922.

² Beszélgetés Badoglio tábornokkal az
olasz fegyverszüneti bizottság vezetőjé-
vel. Állítólagos kijelentésének természetesen
nem tulajdonítható egyszersmind
nemzetközi biztosíték-jellege. Annál ke-
vésebbé, mert a padovai egyezmény alap-
ján harcászati szempontból Magyarország
bármely részét meg lehetett szállani.

hatalmak se tekintsek véglegesnek és magukra nézve kötelezőnek.

Meg kell tehát állapítanunk azt, hogy a páduai szerződés a háborút katonailag nem fejezte be, mert a tisztán katonai jellegű fegyverszüneti egyezményt politikai célok érdekében hatálytalanítani törekedtek és mert az egyezményt követő megszállások sem harcászati, hanem az annexiókat biztosító katonai előnyomulással alakultak. Ezen egyoldalú rendelkezéseken természetesen csupán egyoldalú békeszerződés épülhetett fel.

A cseh diplomácia Párisban Northcliffe lordnak cseh politikusoktól sugalmazott októbertvégi emlékiratával dolgozott; ugyanakkor a helyszínen egy Magyarország erejét megőrlő forradalomtól remélt sikert. Mivel a padovai egyezmény tisztán katonai jellegű volt és nem tartalmazott oly feltételeket, melyek Csehországra vonatkoztak volna — Padovában sem Csehország, sem Szerbia, sem Románia nem voltak képviselve. — Szlovákia és a magyar Duna-vonal megszerzésének első indokait azokban a helyi zavarokban találták meg, melyek útján az első cseh csapatokat behívták és melyeket Csehország biztonságával kapcsolatban nyomban bejelentettek a legfelsőbb haditanácsnak.¹ Ezért jelentette ki a Párisban dolgozó Benes 1918 elején a párisi *Matinban*, hogy a cseheknek katonailag meg kell szállaniuk egész Felsőmagyarországot, mert Magyarországon bolsevizmus fenyeget, mely Nyugateurópát is elnyelheti és hogy e nagy veszedelmet egyedül a csehek háríthatják el, ha a fegyverszünet egyes feltételeit teljesítik:

„A cseheknek katonailag meg kell szállniuk Szlovákiát, mert Magyarországon a bolsevizmus nagyon fenyeget és onnan könnyen Nyugat felé terjedhet, sőt a szövetséges országokat is sújthatja, ha zavarok keletkeznek. A lenyelei terület is fenyegetve van. Egyedül a csehek háríthatják el azt, ha a fegyverszünet bizonyos feltételeit teljesítik.²

E feltételek nyilvánvalóan arra vonatkoztak, hogy a padovai egyezmény értelmében zavarok esetén Magyarország egyes pontjait harcászati szempontból meg lehet szállani. A megszállás nyilvánvalóan azokat illette, kik az egyezményt megkötötték; ezzel szemben alig volna feltehető, hogy a csehek kérelmei és sürgetései angol, francia vagy olasz megszállás érdekében történtek volna, mert a megszállás tisztán cseh csapatok útján ment végbe.

Benes tehát a bolsevizmus rémét már 1918 november elején a falra festette és egyszerűen fordult a cseh előnyomulást gátló lengyel és magyar államok ellen. Mögötte a versaillesi haditanács állott, mert a világháborút befejező aktusnál sem a szövetséges hatalmak kormányai, sem azoknak a béke megalkotását befejező intézkedései sehohsem voltak láthatók. A korlátlan vezetést változatlanul a szövetséges vezérkarok tartották meg, tehát a politikai természetű kérdésekben való rendelkezést is a katonák és a háborus koalíció vették át, kik a háborút a fegyverszünet megsértésével változatlanul tovább folytatták és a legyőzött államokat zsákmányterületté avatták.

A lakosok millióinak otthonukba térését, a honvédelem, az állami és társadalmi rend biztosítását Európa keleti részein, melyeket a német kérdés fontossága miatt abszolúte figyelmen kívül hagytak, egy új folyamat tette lehetetlenné: a majoritások le- és a minoritások felfegyverzése, a felfegyverzett minoritások mozgósítása és új háborúja Európa lefegyverzett népei ellen, melyeket a konszolidációhoz való segítés, a nemzetközi elismerés vagy elismerni hagyás helyett egyre bizonytalanabb, fluktuális állapotban igyekeztek megtartani, hogy kellőképpen formálhatók legyenek. A katonai egyezmények így politikai célok előtt nyitották meg az utat, melyek érdekében új háború vette kezdetét; az új háború pedig ez új célok érdekében a megsemmisülés kráterével fenyegette a békéhez visszatérni akaró népeket, kiket tehát a győzők már akkor a bolsevizmus örvényében láttak elmerülni. Hogy a megszállás a csehek részéről

¹ Szirezsényi id. m. 81—82. l.

² A párisi *Matin* után közölte a londoni *Times*, 1918 nov. 6. sz.

a Versaillesban lépésről-lépésre kicsikart katonai felhatalmazások alapján történt meg, azt a cseh államférfiak maguk sem titkolták. Benes fenti nyilatkozata után ugyanis Masaryk 1918 december 7-én azt mondta, hogy Szlovákiának még csupán északi és északnyugati határai vannak megállapítva, déli határait az ethnográfiai körülmények fogják megszabni.

— „*Ami a határok kérdését illeti, a mi programmunk a régi cseh, morva és sziléziai (programm). A mi Szlovákiát illeti, határai világosan megvannak határozva északon és északnyugaton. Délen a megoldás néprajzi körülményektől függ.*”¹ A nyugateurópai sajtó a hírt gépiesen regisztrálta, mert fogalma sem volt arról, hogy Szlovákia északi és északnyugati határa Magyarország ezeréves határa volt, melyen változás ezer év óta nem történt és hogy a csehek nem az északi, hanem a déli határvonalakon, a magyar föld megszállásával vívták nehéz harcáikat, melyekben a demarkációs vonalakat, amelyeket a paduai egyezmény sem ismert és amelyek a fegyverszünet után a csehek annexió tervének diadalaként jöttek létre, a nyugati hatalmaknak a folyton emlegetett boldogmúztól való félelme, a német kérdéssel való elfoglaltságuk, teljes tanácstalanságuk és a mellékszintérről való nemtörődésük miatt mind délebbre és délebbre sikerült kitolniok.

Ily módon jöttek létre azután a Csehország biztonságára magyar államterületen engedélyezett következő demarkációs vonalak: 1918 december 6-diki cseh követelés 1.972.866 lakos volt 220.571 magyar lakossal; az 1919. jan. 20-án megszállt terület 2.979.835 lakossal, köztük 899.953 magyar lakossal; végül az 1920 június 4-diki trianoni békeszerződésben odaitélt terület 3.575.685 lakost, köztük 1.084.343 magyart tartalmazott.² Tekintettel arra, hogy a padovai fegyverszüneti egyezmény csupán katonai megszállásokról beszélt és hogy ezek iránt semmiféle vonalat nem állapított meg, a fenti

megszállásokat viszont nem a szövetségesek eszközölték, hanem a felosztásban érdekelt Csehország szorgalmazta és hajtotta végre; végrehajtotta pedig nem az egyezmény alapján bizonyos stratégiai pontok időleges határai megszállása útján, hanem az egyezménnyel homlokegyenes ellentétben, stratégiai pontok helyett oly összefüggő terület megszállásával, melyet korlátlan birtokának tekintett és *de facto* saját államába kebelezett: a demarkációs vonalak felállítását és a kérdéses területek fokozatos megszállását és birtokba vételét csupán fokozatosan végrehajtott annexiónak tekinthetjük.

A megszállás célját a déli határon Pozsony és a tiszta magyar Dunavonnal megszerzése képezte, mi által Csehország — és nem Szlovákia — dunai állammá lett és a partmenti jálamoktól (*états riverains*) élvezett jogok birtokába került. Annak birtokában viszont — vízi úton — közvetlen érintkezésbe került Szerbiával, sőt 1922-ben a Budapesten elhelyezett nemzetközi Dunabizottság székhelyét is a cseh uralom alá került Pozsonyba helyeztette át. A cseh nagyipar tehát, mely a régi Osztrák-Magyar Monarchiában mindig a nagysztrák hatalmi terjeszkedés alapját képezte és a monarchiát Bosznia-Hercegovina, Szerbia és Románia felé tolta előre, most fokozottabb mértékben az expanzív terjeszkedés lehetőségének birtokába került és a francia támogatás útban álló népek (magyarok és horvátok) feláldozásával egy cseh nagyhatalmi politika szárnyait bontogatta ki Bécs és Budapest között. Erre vonatkozott az a cseh nyilatkozat is, mellyel a francia Rivet az új helyzetet a már idézett módon összefoglalta:

„*Prágának Középeurópa diplomáciai központjának kell lennie és kétségetlenül azzá is lesz. Ez a tény nagyon meg fogja kisebbiteni Bécs és Budapest fontosságát. Másrészt a mi feladatunkká teszi a köteleességet, hogy a két várost gazdaságilag és politikailag legyőzzük.*”¹

¹ *The Times*, 1918 dec. 8. sz.

² *Budaq L.*: A megcsönkített Magyarország. Budapest, 1922.

¹ *Seton-Watson R. W.*: Czecho-Slovak claims. *The New Europa*, 1919 ápr. 3. sz.

Ez a kijelentés Magyarországon a legnagyobb aggodalmat váltotta ki, mert amit a németek megvalósítani nem tudtak, a német Középeurópa megalkotásának tervét egy szláv Középeurópa megalkotásának terve váltotta fel, melyet a csehek nyíltan bejelentettek. A magyar közvélemény a szláv Középeurópától éppen úgy félt függetlenségét, amint a német Középeurópától féltette azt.

Masaryk elnök 1919. elején még csupán gazdasági okokkal — a bolsevizmus veszedelmét már nem halljuk emlegetni, — indokolta meg a Pozsonyra emelt cseh igényeket. Az idegen Seton-Watson azonban ugyanakkor nem titkolta el azt, hogy Pozsony német-magyar város:

„Pozsony városa, melynek német-magyar többsége van, de tót terület veszi körül, az új államra nézve, mint dunai kikötő életkérdés fontosságával bír, onnan pedig, mint a kereskedelmi megközelítés eszköze a Balkán és a Fekete tenger felé.”¹

Semmi okunk nincs, hogy ezt a megjegyzést, mely Rivet kijelentését fedi, elfogadjuk, Masaryk azonban a Times 1919. január 9-iki számában Pozsonyt illetőleg csupán német, zsidó és kevés tót lakost mutatott ki. A hivatalos magyar népszámlálás ugyan 1910-ben 31.705 magyart, 32.790 németet és 11.673 tót tüntetett fel, de a szláv propaganda kezdetől a magyar statisztika hitelének lerontásán dolgozott és ezért a pozsonyi magyarság gyors eltüntetése nem okozott feltűnést. Ezzel szemben az első hivatalos cseh népszámlálás, — természetesen már csak akkor, mikor a Pozsonyra emelt igényeket már teljesítették, — még mindig 24.377 magyart, 30.221 németet és 26.204 tót mutatott ki. Ez a megállapítás, bár annak pontossága ellen erős aggályok merültek fel, a kiköltözések és egyéb érthető körülmények folytán előállott természetes csökkenés ellenére a magyar népszámlálást fényesen igazolta, Masaryknak a nyugati közvélemény előtt közölt 1919-iki megállapítását pedig megdöntötte.

Ugyanigy a teljesen magyar Dunavonal, a Csallóköz ellenében, melynek 101.839 magyarja mellett csupán 2.884 német és 453 tót, ellenben egyetlen cseh lakos sem volt, Masaryk a hiszékeny Nyugat előtt nagyszámu cseh községet ígért Magyarországnak:

„A magyarok, kik Pozsonyban értékes, de nem életkérdés fontosságával bíró kereskedelmi központot veszítenek el, cserébe nagyszámu, fontos cseh községet kapnak, melyeket Magyarországra fognak kebelezní.”

E nyilatkozatnak, — ha nem tévedünk, — olyan értelme volt és kétségtelenül van ma is, mint hogyha Magyarország Pozsonyért cserébe (in exchange) Csehországtól a cseh községeknek egész sorát kapta volna meg. A tényállás azonban az volt, hogy elvenni csak Magyarországtól vettek el, és hogy minden elszakítás Magyarországra kárára történt. Magyarország a megígért cseh községeket a mai napig sem kapta meg, olyanokat soha nem is igényelt. Mi több, a dolgok természete szerint olyanokat nem is kaphatott volna, mert Felsőmagyarországnak cseh lakossága egyáltalában soha sem volt. A nagyszámu cseh községet Masaryk egyedül a Nyugat hiszékenységében helyezte el és az a valóságban egyedül ott létezik.

Ez alatt az idő alatt azonban a megszálló cseh csapatok már régen Magyarország területén jártak és az ország belső vidékei felé nyomultak előre.

Vyx francia ezredes, hosszú ideig a legmagasabb rangú katona, kit az ententehatalmak az általuk bejelentett nagyszámu bizottság helyett, melynek illő fogadása végett a magyar kormány a helyiségek százait tartotta fenn, az egvoldaly információk hatása alatt teljhatalommal a halálra ítelt Magyarországra küldöttek, 1918 december 4-én egész Felsőmagyarország kiürítését követelte. A magyar kormány a kérdéses területet kiürítette. Csehország pedig azt ellenállás nélkül megszállotta és azt a lakosság előtt abszolúte ismeretlen és attól soha el nem fogadott indokok és jogok alapján, a fegyverszüneti egyezmény figyelmen kívül hagyásával birtokba vette,

¹ The Times, 1919. jan. 9. sz.

A padovai szerződés hatálytalansága mindenestre nagy sikerét jelentette a cseh diplomáciának és Csehország annexió terveinek, mert Felsőmagyarország fokozatos megszállása és bekebelezése másnak, mint fegyverrel végrehajtott annexiónak alig tekinthető.

2. A fegyveres megszállás indokai között nem a legutolsó volt az, hogy a magyar kormány azon az alapon, hogy az 1918. nov. 3-diki padovai fegyverszüneti szerződést a megszünt osztrák-magyar kormány kötötte, úgy vélte, hogy a független Magyarországnak új szerződésre van szüksége. E kétségtelenül hibás lépést egyenesen végzetessé tette az, hogy a régi szerződés a megszokott szabályok között jött létre, tehát csak leküzdhetetlen külső nyomás esetén lehetett volna másakra gondolni; hogy a régi szerződés Magyarország határait látszólag biztosította; végül hogy ugyanazon ellenféllel ugyanabban az időben csupán egy fegyverszüneti szerződés képzelhető.

Éppen ezért a balkáni antanthad-erők főparancsnoksága, mely előtt a fegyverszüneti bizottság november elején Belgrádban megjelent, nem is fegyverszünetet, csupán katonai egyezményt kötött (*Convention militaire réglant les conditions d'application pour la Hongrie de l'armistice signé entre les Alliés et l'Autriche-Hongrie.*), melynek létjogát az adta meg, hogy egyrészt „a padovai szerződést alkalmazó egyezmény” nevet viselt, másodszor pedig, mert ugyanaz a katonai hatóság, mely a padovai szerződést megkötötte, ugyanakkor maga is egy a balkáni fronton megkötendő, a padovaival szorosan összetartozó egyezményre, tehát az előbbi a balkáni fronton alkalmazó megállapodásra gondolt. A kéznél fekvő és kiadott forrásokból tudjuk, hogy a második osztrák-magyar bizottságnak tagjai már kijelöltettek; annak tárgyalásait fedezendő, Kövess Hermann cs. és kir. tábornagy a Duna, Száva és Dráva vonalakon vett állást és a hidakat felrobantotta. Hadserege azonban, melyet 1918. okt. 8-tól november 7-ig vezérelt, a forradalom következtében felbomlott és a már kijelölt fegyverszüneti bizottság utazása is elmaradt. He-

lyette a forradalmi kormány fegyverszüneti bizottsága jelent meg Belgrádban, mely megbízását nem attól a katonai hatóságtól kapta, mellyel az antant háboruban állott; a mi még fontosabb: e bizottság mögött már semmiféle katonai erő nem állott, mert a kormány az egész haderő lefegyverzésére törekedett és így Kövess tábornagy hadereje is feloszlott; és a mi legfontosabb: Franchet d'Espérey francia tábornok a felsorolt körülményeket ismerve, maga is tanácsfalanul állott a váratlan látogatással szemben és amíg saját fölöttes hatóságaira való tekintettel csupán a padovai „szerződést” alkalmazó „katonai egyezményt” kötött, addig a látogatóktól átnyújtott fehér lapot szó nélkül Misics Zsivojin szerb tábornoknak adta át, ki arra nov. 8-dikán Magyarország határainak megnyitását írta fel és ezzel az annexiók útját megnyitotta. Az egyezményt Franchet d'Espérey helyett Misics írta alá, tehát a padovaitól eltérőleg azt a Magyarországra felosztására törekvő államok francia protektorátus alatt megkötött egyezményének tekinthetjük. Legalább így jellemezte azt Vyx alezredes 1919. január 18-diki jegyzéke is:

— „A legyőzött Magyarország kérte, hogy letehesse a fegyvert és a győzelmes antant a magyar terület egyik részének megszállásával intézkedett az iránt, hogy a támadás esélye vissza ne térhesen”.

Az egyezményt csak nov. 13-dikán erősítette meg, utólagos versaillesi felhatalmazás alapján, Henry francia ezredes.

A belgrádi katonai egyezmény szerint Magyarországnak a Beszterce—Marosvonal—Szabadka—Baja—Pécs vonalat ki kellett irtenie. Azt az egyezmény alapján a szövetséges hadseregek voltak megszállandók. A polgári közigazgatást azonban — az egyezmény szellemével és betűjével ellentétben — a szerb és a román csapatok nyomban és az egész vonalon átvették és a magyar tisztviselőket, fegyveres erő alkalmazása mellett, tehát nemcsak az egyezmény, hanem a nemzet-

közi jog nyílt megsértésével, eltávolították, kormányaik pedig az egész területet Szerbiába és Romániába bekebelezték.

A követett eljárás a kérdések egész sorát vetette fel. Az egyik megállapítás mindenesetre az, hogy az egyezmény már végrehajtásában oly változást szenvedett, mely annak szellemével és betűivel ellentétben állott, annak nyílt megsértése volt. Hogy e változást nem a forradalmi kormány eljárása okozta, hanem a győztes hatalmaké, melyek azt csak átmeneti megoldásnak tekintették. A kérdés komplexumát a történelmi vizsgálat alapján akként állíthatjuk fel, hogy az egész aktus a felosztás érdekét szolgálta; tehát a felosztás akadályainak elhárítása: a háttérvédő csapatok felosztását és a kormány ellenállásának megszűnése után a megszálláshoz, annak segítségével pedig a birtokbavételhez képezett átmenetet. Ez eljárás ellen a magyar kormány óvást emelt, de annak ellenére, hogy a sérelem nemzetközi döntőbírótság elé tartozott, ebben a kérdésben soha nemzetközi döntés nem hozatott; az a konferencia, mely a megszállt területeket a trianoni szerződésben Szerbiának és Romániának adta oda, az érdekelt államok képviselőiből állott, tehát önmaga ügyében ítélkezett. A sérelmszenvedő Magyarország ügyét semmiféle érdektelen fórum soha meg nem vizsgálta, de nem vizsgálta meg annak a lakosságnak az ügyét sem, mely az annexiót a nemzetközi egyezmények alapján mindvégig lehetetlennek tartotta. Még ha Magyarország álláspontjától eltekintünk, akkor is megmarad az a pártatlan vizsgálódó előtt súlyosabb és nyilvánvalóan megoldatlan probléma, hogy a lefegyverzett polgári lakosság ellen használt fegyvereken kívül, ki és mi adott jogot és felhatalmazást, oly területek végleges bekebelezésére, melyeket a nemzetközi egyezmények védelem alá vettek és azok a szervezetek, melyek döntést hozni hivatottak voltak, még nem léteztek.

Lehetséges, hogy valaki az elmondottak alapján is kétségbe vonná azt az állítást, hogy a belgrádi egyezmény a győztes hatalmak részéről meg nem

tartatott és csupán átmeneti megoldásnak tekintett. De ha úgy állítaná, hogy a belgrádi egyezmény a megszállás, felosztás és bekebelezés egyoldalú kierőszakolásában bárminő formában is megállást jelentett, úgy legyen szabad tovább kísérnünk e szomorú idők óramutatóját 1918 dec. 16-dikáig, amikor Vyx alezredes a magyar kormányt arról értesítette, hogy a románok a belgrádi egyezményben megállapított vonalat is át fogják lépni. Annak ellenére, hogy a forradalmi kormány a belgrádi egyezmény alapján változatlanul megmaradt, a román csapatok dec. 25-dikén Kolozsvárt megszállották és tovább vonultak a Királyhágó felé.

Ma már megállapítható, hogy a román csapatokat irányító Berthelot francia tábornok, ki a szerbeket vezérlő Franchet d'Espérey tábornokkal együtt nyilvánvalóan fölöttese volt a Budapesten tartózkodó szerény alezredesnek, Vyx alezredes útján stratégiai okokból kérte Kolozsvár kiürítését.

— *„Kérem rendelkezesse el a magyar csapatoknak, hogy Klausenburgot (Cluj) őrítsék ki. E várost parancsomra, mint stratégiai pontot román csapatok fogják megszállani, amig oda francia csapatokat nem küldhetek“.*

Ez utasításból világosan kitűnik, hogy Berthelot a megszállást a padovai és belgrádi megállapodások alapján stratégiai okokból követelte és annak tudatában, hogy a megszállás időleges jellegű a román csapatok jelenléte nem biztosítja kellően, francia csapatok küldését helyezte kilátásba. Mindezzel ellentétben, meg kell állapítanunk, hogy ezek a francia csapatok Kolozsvárra soha sem érkeztek meg és amennyire az eddig nyilvánosságra került iratokból megállapítható, francia csapatok soha sem indultak utnak azazal a rendeltetéssel, hogy a román csapatokat a nekik egyoldalúan odaígért területen bárhol is felváltsák és az egyoldalú megszállást a nemzetközi egyezmények szellemében nemzetközivé tegyék. Mi több; Vyx alezredes dec. 18-diki jegyzékében, melyet a ma-

gyar kormánynak átnyújtott, a megszállásra ítelt 10 magyar város nevét oly hamisítatlan román elnevezéssel közölte, hogy az nyilvánvalóvá teszi, miszerint ez a jegyzék sem Berthelot tábornoktól, hanem Berthelot útján a román királyi kormánytól származot. mert ezek az elnevezések addig, a román könyveket kivéve, a világ minden lexikonában ismeretlenek voltak.

— „*Berthelot tábornok felhatalmazta a román főparancsnokat, hogy a román csapatok átlépjék a demarkációs vonalat, hogy megszállják — amíg a megszállást francia csapatok végezhetik, — a következő sztratégiai helységeket: Sighetul, Mirigetul, Marenepeubri, Bania-Mare, Satmar, Carcimari, Dej, Cluj, Oradea-Mare, Arad*”.

A jegyzék szövege már első tekintetre világossá tette az összefüggést a román királyi kormány annexió-s tervei, Berthelot tábornok és a megszálló román csapatok között; oly összefüggés, melytől szabadulni senki sem fog tudni, tehát cáfolata is meddőnek mutatkozik. Innen van az, hogy a *Times* 1918 dec. 30-diki számában nem is emlegetett sztratégiai okokat és francia csapatokat. Egyszerűen azt állapította meg, hogy

„*a román csapatok felhatalmazást kaptak a demarkációs vonal átlépésére és arra, hogy ideiglenesen megszállják Kolozsvárt, Szatmárt, Nagyváradot, Nagybányát, Aradot, Margitát és Máramaros-Szigetét*”.

Itt csupán abban látunk még egy leplező vagy mentő kísérletet, hogy a megszállást ideiglenesnek tüntette fel. Vajjon szándékosan vagy akaratlanul, a kérdés lényegét nem érinti. A lényeg azon fordul meg, hogy a kilátásba helyezett francia csapatok soha sem érkeztek meg, a román csapatok pedig soha sem távoztak el és mindig ott maradtak. A belgrádi egyezményre, mely a megszállást nyomon kísérő annexiónak ellene mondott, sem Berthelot tábornok, sem Vyx alezredes, sem a *Times* nem hivatkoztak. A magyar kormány volt az egyet-

len, mely az általa megkötött egyezményhez ragaszkodott.

3. Magyarország ily körülmények között reményei sulyát az annexió-s hadseregektől, a világ hatalmasaihoz helyezte át, kik Párisban a béke megalkotására gyülekeztek és kiknek az anarchiában rendet kellett teremteniök.

E reményeket azok a hagyományok támogatták, melyek az elmúlt évszázad békekongresszusairól fennmaradtak és az a lényegbevágó különbség rombolta le, mely azok és a párisi békekonzferencia között váratlanul, de végzetes hatással felmerült.

Már abból, hogy a hadműveletek a fegyverszüneti szerződések és egyezmények nyílt megsértésével tovább folytak, nyilvánvalóvá lett, hogy az események irányítását a katonák tartják kezükben, kik végre abba a helyzetbe jutottak, hogy csapataikat ellenséges területre vonulathatták. Az ő érdekük nyilvánvalóan az volt, hogy az a polgári befolyás, mely a békekonzferenciákon a béke szellemét honosítja meg; mely a katonáktól az asztalra tett fegyverszüneti szerződést tárgyalás alá véve a már megszünt hadműveletek után a háboru politikai anyagát is likvidálja, minél később mutatkozzék, vagy — ha lehetséges — egyáltalában elmaradjon.

Magunk is sulyosnak tartjuk a fenti beállítást, mely a párisi konferenciát sok mindentől fosztja meg, ami az illetékességnek elengedhetetlen tartozéka, de a vizsgálatok már eddig is megmutatták és a továbbiak még világosabban meg fogják mutatni, hogy a párisi békekonzferencia jellege hol vált el a régebbi békekonzferenciák jellegétől és hogy ez az eltérés egymagában Damokles kardjukká lett a békeszerződéseknek.

Annak ellenére, hogy a békekonzferencián 32 szuverén állam nyert képviseletet, azok között egyetlen legyőzött állam delegátusai sem foglaltak helyet; a konferencia tehát a *natura* egyoldalú gyülekezet volt, melyet már összeállításra sem jogosított volna fel arra, hogy egy teljesen másodrendű jogi eset felmerülésében a nemzetközi

döntőbírótság illetékességét magának megszerezhesse.

Mi azonban tovább megyünk és elhárítjuk magunktól azt, hogy a fenti beállítás csupán a legyőzött népek egyoldalu beállítása lehet, mert ugyanaz a legfőbb haditanács, mely a cseh, szerb és román csapatokat Magyarország felosztására indította, 1919 jan. 12-dikén akként határozott, hogy csupán az öt nagyhatalom delegátusai lehetnek jelen minden ülésen. Ez az öt nagyhatalom: Franciaország, Anglia, Itália, Japán és Északamerika, tehát igen nehéz helyzetbe jutottak. Mert kétségtelen, hogy a 32 szuverén állam között nemcsak a legnagyobbak voltak, hanem egyesekkel, csak most kialakuló kisországokkal szemben a tekintélynek minden fölényével rendelkeztek. Joggal el is várhatták, hogy annak a nagy háborúnak a befejezése után, mely az ő nevük és vezérletük alatt az öt világrészben folyt, a békekonferencián megkülönböztetett módon vesznek részt és vezetészerepüket meg fogják tartani. A hiba nem is ebben volt — s ha volt, az ellen a résztvevő kis államoknak kell panaszkodniok. — hanem abban, hogy az öt nagyhatalom bizonyos burkolt formában, de a valóságban, az 1919 jan. 12-diki határozat alapján a legfőbb haditanácstól, tehát ugyanazoktól a katonai szervektől kapta és fogadta el a korlátlan részvétel és vezetés jogát, melyek a háború befejezése után tovább folytatták hadműveleteiket és azokat éppen ezen befolyás alapján a békekonferencia ideje alatt sem szüntették meg. Ezek után a békekonferencia illetékessége legalább is erősen vitatható, mert a legnagyobb hatalmak legnagyobb delegátusai sem térhettek el attól a programtól, melyet a legfőbb haditanács titkos keze irt elő.

Ebben a beállításban a konferencián megjelent Amerikának *a priori* kudarcot kellett szenvednie és el kellett buknia, vele bukván a béke eszméje is.

Bárki joggal merésznek gondolná, ha ezek után azt a kijelentést kockáztatnánk meg, hogy a fentieket nagyjában, — mint megváltozhatlant — elfogadjuk. Bátran megmondhatjuk azonban, hogy ha Magyarország veszedel-

mét és pusztulását abban látjuk, hogy a békekonferenciát a hadműveleteket intéző katonák irányították is, ezt az eljárást egyetlen intéssel megtudta volna állítani oly konferencia, melynek delegátusai a béke gondolatától áthatva, nemes hivatásukhoz illő komolysággal és jóindulattal rendelkeznek. Távoll áll tőlünk, hogy bármiféle szemrehányással illessük őket; mi sokkal többet akarunk, mert egyéni érzelmek helyett, melyeket a szenvedő népek vihárszerűen dobatnának eléjük, a kritika hideg késével nyessük meg a misztikus ködtől, mely titkaikat oly mesteri módon eltakarta. Mi kizárólag a tényekre akarunk szorítkozni és azokra szorítkozva állapítjuk meg 1. azt, hogy az 1919 jan. 18-dikán megnyílt, ugynevezett békekonferencia vezető delegátusai, tehát a „tizek tanácsa“ és Japán kiválása után (1919 márc. 25.) a „négyek tanácsa“, e konferencia egész ideje alatt a német békeszerződéssel foglalkozott; 2. hogy a magyar kérdés egész komplexumát albizottságok intézték el, melyet a négyek tanácsa csupán elnagyolt vonásokban, átfutó ködképekben látott és anélkül hagyott jóvá, hogy annak egyetlen részét ismerté volna; 3. hogy amint 1919 máj. 7-dikén a német békefeltételeket átadták, az egész békekonferencia feloszlott és a mellékszintereket sorsuknak engedte át.

Magyarország ügyével a konferencia sohasem foglalkozott; annak számára soha egy jó szava sem volt. Az a remény tehát, mellyel a katonai előnyomulás, a felosztás és kifosztás veszedelmei közt a halálra ítélt magyar nemzet a békekonferencia felé fordította szenvedő tekintetét, csupán keserű csalódást hozott, mert békekonferencia, — legalább Magyarország szempontjából, — valójában nem is létezett. S ha létezésére bármikor igényt tartana, joggal elvárható, hogy a magyar kérdés körül, a béke és nyugalom, a polgári haladás és civilizáció szellemében tett fáradozásait bemutassa.

Abban a reményben, hogy ezt meg fogja tenni, csak rövid pillanatra állunk meg az 1919. február 26-diki dá-

tumnál, mikor a magyar kérdés a „titok tanácsa“ elé került.

Magyarország részére a pillanat sorsdöntő volt; rájok nézve az ülések hosszú sorában talán a legjelentéktelenebb és a legunalmasabb.

A legfőbb haditanács megbizottai bejelentették, hogy a csehek, szerbek és románok mennyi területet vettek birtokba és még mennyit lesz joguk megszállaniok; az albizottságok bejelentették a térképeken minden nehézség nélkül megvont határokat. Az ítélet egy pillanatra súlyosnak látszott, de még súlyosabb vád csapott le, hogy azt igazolja és kimondatott az ítélet, hogy az egész világháborút Magyarország idézte fel.

Mi nem kérdezzük a legfőbb haditanácstól: ki és mi adott jogot neki, hogy a hadműveleteket a háboru befejezése után is folytassa;

mi nem kérdezzük a békekonferencia bizottságaitól: ki és mi adott jogot nekik, hogy Magyarország új határait az érdekelt Magyarország kizárásával alkossák meg;

mi nem kérdezzük a békekonferencia hatalmaitól: ki és mi adott jogot nekik, hogy egy rettenetes háboru felidézésének rettentő vádját Magyarország homlokára sítve, azt felosztásra ítéljék és ellenségeinek martalékaul dobják oda:

mi megállapítjuk, hogy e felosztásból azok részesedtek, akik a német szákmányból nem részesedve, máshol kerestek és kaptak kielégítést és ezzel az 1919. febr. 26-iki döntés egész morális alapját összeomlani látjuk;

mi tovább megyünk és a romlásba tusztíva látunk egy egész országot, hol azon az estén a magyar anyák százazrei hajoltak alvó gyermekeik fölé, akik még nem tudták, hogy négy idegen és ellenséges ember egyetlen szava egy emberéltre hontalanná tette őket.

Határozatuk morális és taktikai szempontból egyformán születési hibában szenvedett. Morális szempontból azért, mert száz évvel azután, hogy az 1815-diki bécsi végzések a rabszolgaságot megszüntették, azt Középfrikából Európába ültette át. Taktikai szem-

pontból azért mert a szolgaság érzése még erősebbé teszi a lelkekben a szabadság utáni vágyakozást, melynek feszítő ereje az elnyomás foka szerint gyarapodik. Annál inkább, mert az elnyomás egyedül fegyverekre és nyers-erőre támaszkodva tartható fenn. Ma még nehezen állapítható meg, hogy a békekonferencia vajjon Magyarországgal szemben járt el kegyetlenebbül, melyet a fegyverek erejével darabokra tépett; vagy azokkal a népekkel szemben, melyeket a felosztásban támogatott és őket az osztrák abszolútizmus és a török elnyomás színvonalára süllyesztve, nagy hadseregek tartására kényszerítette, nyugalmuktól és belső konszolidációjuktól megfosztotta és szembeállította őket egy bizonytalan jövővel, melyben történelmileg csupán az bizonyos, hogy a szabadság eszméje mindig legyőzte a szolgaságát.

Az 1919. február 26-iki rendelkezés megbízóit keresve, Bliss északamerikai tábornokhoz kell csatlakoznunk, ki 1919. március 27-ikén a párisi Hotel Crillonban a következő emlékiratot terjesztette Wilson elnök elé:

„1. Franchet d'Espérey tábornoknak (a balkáni haderők főparancsnokának) vezérkari főnöke, Charpy tábornok jelentette, hogy Magyarország az 1918. nov. 13-iki belgrádi fegyverszüneti egyezménynek minden feltételét végrehajtotta; nem így a románok, mert azok anélkül, hogy Franchet d'Espéreyt (előzőleg?) értesítették volna, a demarkációs vonalat átlépték és előnyomultak; az előnyomulás azon a napon a Máramaros-Csucsá vonalig ért el. Charpy tábornok azt a nézetét fejezte ki, hogy a jelenlegi vonalon maradjanak meg.“

Az emlékirat alapján felmerül ugyan a kérdés, hogy a románokat a demarkációs vonal átlépésére ki hatalmazta fel, de a belgrádi francia parancsnokság megállapította, hogy a bukaresti parancsnokság a fegyverszüneti egyezményen tultelte magát. Ezen a megállapításon épült fel Bliss tábornok emlékirata is, mi nyilvánvalóan elegendő arra, hogy Románia eljárását egyéni akciónak tekintsük.

Ez akció a Máramaros-Csucsá vo-

nalhoz érkezéssel, melyet a magyar kormány Vyx alezredes sürgetésére de facto kiüritett és ezzel Erdélyt sorsának engedte át, befejezett tényné, egy átmeneti státuskvóvá alakult át, melyet a szövetségesek már de facto állapotnak tekintettek. Mikor a további előnyomulás a Királyhágónál megakadt, erre az állapotra építették azután azon váratlan összeütközés lezserelését, mely a magyar és román csapatok között a csucsai vonalon kialakult. A megoldás azonban ezzel is egyoldalú megokolásként jött létre, mert a harc vonalat a Királyhágó csucsairól az alföld közepébe helyezte át és a román frontot jelentékenyen nyugat felé tolta.

Bliss tábornok a következő szavakkal folytatja megállapításait:

„2. A legfelsőbb tanács 1919. febr. 26-dikán hozzájárult a katonai képviselők (megbizottak) azon javaslatához, hogy 50 km. szélességben semleges zóna álltassék fel, melynek nyugati, vagyis magyar határát a Vásárosnamény—szegedi vonal képezi, azaz az 1916-diki szerződés vonala és melynek keleti, vagyis román határa a szatmárnémeti—aradi vonal. E (semleges) zóna felállítását a román haderőknek körülbelül 70 kilométeres további előnyomulását engedi meg és a magyar (had)erők további visszavonulását feltételezi.“

Mielőtt az ő megjegyzéseit közlőnk, a magunk részéről meg kell állapítanunk azt aényt, hogy e határozat nem folyt békeszerződésből, tehát mindkét fél megnyugvását és a nemzetközi jog alapján megkívánt hatályt *a priori* nélkülözte, mert nemcsak egyoldalú katonai szerveklől indult ki, hanem egyoldalú katonai szerveknek a fegyverszüneti szerződést a háború befejezése után és ennek ellenére áthágó háborús határozata volt.

Bliss tábornok Wilson elnökhöz intézett emlékiratában az eljárást a maga részéről a következő megjegyzésekkel kísértte:

„3. A legfelsőbb haditanácstól engedélyezett semleges zóna a következő feltételekre ad alkalmat: a) hogy az egész zóna oly területeken belül

fekszik, melyek ethnikusán magyarok, b) hogy a románoknak a fegyverszüneti demarkációs vonalon át engedélyezett további és nagymérvű előnyomulása a szövetséges hatalmakat szerződészegés gyanujával terheli meg, c) hogy ezt a magyarok az 1916-diki szerződésnek a legfelsőbb tanácstól való elismeréseként magyarázzák.“¹

E megállapítás tehát nemcsak azt a veszedelmet vetette fel, melyet egy szabad ország megszállásának „engedélyezése“, amihez semmi emberi hatalom nem adhat egyéb jogot az erőszaknál, felidéz, egyben azon morális veszedelemre is rámutatott, melyet a békeszerződés sorsára ily önkényes elhatározás jelent.

Más szóval a békekonferenciát, mely a béke megalkotásán fáradozott, a katonai körök elhatározása egy csapással a háboruba taszította vissza; mi több: új háború értelmi szerzőjévé tette.

A háborús veszedelem Magyarországot a pusztulás örvényébe sodorta.

Mikor Vyx alezredes a vonatkozó jegyzéket 1919. március 19-dikén a magyar kormánynak átnyújtotta, ez a belgrádi egyezményre valló utolsó hivatkozás után, március 21-dikén a kommunistáknak engedte át helyét, kik hátukat a moszkvai szövetség terveinek vetve, a militarista Nyugat ellen fegyvert fogtak.

A kedvező pillanat, melyben a hállra itél Magyarországot az európai államrendszerből önmagát zárta ki, szabaddá tette a korlátlan üldözést, melyben 1918. óta része volt. A románok április 16-dikán 40 zászlóaljjal törték át a vörösek arcvonalát, 22-én a Magyarországnak itél területre léptek, 30-dikán pedig a Tiszánál állapodtak meg, hol azt a románok egy rettentő polgárháború tüzfénye mellett birodalmuk nyugati határává tették. A szerb sajtó állandóan szemére veti a román kormánynak, hogy e vonalat ma is Románia határának tekinti és valóban, a román vezérkari térképeken változatlanul Románia határaként látjuk feltüntetve a Tisza folyót. Jog-

¹ Közölte a Pester Lloyd 1923 okt. 21. száma.

gal azt mondhatná tehát valaki, hogy a Kárpátok, a Maros, a Királyhágó és a Tisza vonalai közül, melyek oly gyors egymásutánban nyitlak meg a fegyveres támadások idején, vajjon melyik volt vagy lesz a természetes és végleges határ?

Mert a közelmúlt eseményei nem a jövő nyugalmát, hanem annak nyugtalanlását és bizonytalanságát tükrözik.

Annál kevésbé, mert bár a február 26-diki határozat a semleges zóna magyar közigazgatása mellett döntött, a román kormány a semleges zónát annektálta.

Az egyetlen orvoslást Bliss tábornok abban látta, hogy az Egyesült-Államok elnöke nyíltan szálljon szembe a katonai köröknek azon eljárásával, mely a bolsevizmust felidézte. Wilsonhoz intézett emlékiratában kijelentette, hogy ezt az oktalan eljárást az Egyesült-Államok népe előtt morális szempontból igazolni nem lesz lehetséges. Azt javasolta, hogy a febr. 26-diki határozat visszavonassék; hogy a nov. 13-diki belgrádi fegyverszüneti egyezmény megtartassék; hogy Magyarországgal az 1918. jan. 8-dikán közölt wilsoni pontok alapján méltányos békét kössenek. Március 28-diki második emlékiratában a következőket állapította meg: Magyarország 1918. nov. 13-dikán Belgrádban fegyverszüneti egyezményt kötött, melyet a románok állandóan megsértettek. 1919. febr. 19-dikén a román albizottságban Alby tábornok, a francia hadügyminiszterium képviselője jegyzéket olvasott fel, melyben bejelentette, hogy Berthelot francia tábornok román hadserege az előnyomulásra készen áll Oroszország felé, a francia külügyminiszterium pedig a semleges zóna felállítását javasolta. Február 25-dikén Franchet d'Espérey tábornok vezérkari főnöke a semleges zóna felállítása ellen óvást emelt, a legfelsőbb haditanács azonban a balkáni parancsnoksággal szemben a francia hadügyminiszterium romániai megbízottja, Berthelot mellé állott és a román előnyomulás mellett foglalt állást.¹

¹ Közölte a Pester Lloyd 1923 okt. 21. száma.

Bliss tábornok azonban hiába fordult Wilson elnökhöz és az elnök után a békekonferenciához; az elnök gyöngye volt, a konferencia pedig a háttérben működő katonai körök polgári megbizottaként működött.

A románok május 1-én a Tiszát is átlépték. Most már nem volt szükségük a semleges zónára; nem elégedtek meg az 1916-diki titkos szerződés bizonytalan ígéréteivel; sőt a Tisza vonalával sem, melynek megtartásáról még Seton-Watson is úgy nyilatkozott, hogy „a Tiszavonal jelszava egyszerűen nevetséges; a nemzetiségi elvek ekkora megsértése lehetetlenné tenné egy független Magyarország létezését.”¹

A francia vezérkar akciója és annak a békekonferenciára gyakorolt végzetes befolyása Bliss tábornok tanúsága szerint először a bolsevizmust idézte fel, melyet a padovai szerződés ellen dolgozó titkos erők már 1918 őszén a falra festettek. Magyarország tehát 1919 tavaszán egy új legyengülési folyamatba sodródott, mi lehetővé tette, hogy az annexiós tervek hullámai az egész békekonferencia félretolásával végleg előntsék, mert a románokkal egyidőben a csehek magyar területre törve, Miskolcot szállották meg, a szerbek pedig az ősz óta megszállva tartották Pécs és Baja városokat. A vérbefuló Magyarország hiába kért segítséget a hatalmaktól. A békekonferencia május 7-én hangtalanul széteszlett; a Szegedre vonult franciák, kiknek a semleges zónát meg kellett volna szállaniok, lábhoztett fegyverrel nézték a gyülöltté tett magyar nemzet halálos vergődését és a háboru tüzének elharapózását. A szovjet május 16-án támadásba ment át, a szervezett román hadsereg azonban erősebbnek bizonyult és augusztus 4-én Budapestet szállotta meg. Bratianu román miniszterelnök Berthelot segítségével a Maros vonaláról a Felső Duna vonalára és az osztrák határ felé vezette Románia seregeit, melyek a letarolt országnak megbecsülhetetlen károkat okoztak.

Párisban május 7-ike óta már csak

¹ Seton-Watson R. W.: Roumania and the Great War. London, 1915 97. l.

a nagykövetek tanácsa vitte az ügyeket. Annak budapesti megbízottja Romanelli olasz ezredes volt, kinek helyzetét fölötte megnehezítette az, hogy a kommunista terror ellen kifejtett humanus működését az annexió hatalmak képviselője keresztelte. Budapesten ugyanis a szovjet bukása után nemzeti kormány alakult, mely a gyengébbi folyamatnak és a szabad foglalásnak végét jelentette. Csehország és Románia most már a felbomló vörös kötelékek helyett egy rekonstrukciós nemzeti szervezkedéssel kerültek szembe, mely számításait keresztülhuzni készült, mire békeidegációk a nemzeti Magyarország rögtöni lefegyverzését követelték és még augusztus 4-én Romanelli ezredes is ez iránt tett sürgős előterjesztést a hatalmaknak.¹

A hatalmak tehát egyszerre fordultak a feltámadó Magyarország és a hódító Románia ellen és augusztus 3-án Brătianu miniszterelnököt a román csapatok visszavonására szólították fel.²

Augusztus 3-tól nov. 7-éig 12-szer ismételték meg ultimátumszerű felszólításukat, mire a román kormány válaszában ironikusan jegyezte meg, hogy nem sejtette, miszerint a hatalmak az 1918 november 13-iki belgrádi egyezménytől még mindig kötve érzik magukat és nem hagyják jóvá új igényeit: „a román kormányt nagyon élénken meglepte az a közlés, melyet a Békekonferencia részéről kapott... ő (Románia) úgy gondolja, hogy az új katonai eredmények... neki új (jog) címet adnak (arra), hogy (magának) jogot igényeljen... A román kormány nem láthatta előre azt, hogy a Békekonferencia még létezőnek tekinti az 1918-iki fegyverszünetet.”³

Amiben különben a hatalmak eljárása után teljesen igaz volt.

A románok csak november 14-én hagyták el Budapestet. November 25-én

a Tisza jobb partját is kiürítették, de a tiszántuli részeket csak 1920 március 31-én adták át, a semleges zóna keleti részét pedig maguknak tartották meg. A szerbek csak 1921 augusztus 22-én ürítették ki Pécsét, 23-án Baját és Uj-Szegedet és így Csonkamagyarország csak 1921 nyarán szabadult fel. A szenvedett károk 1919 augusztusi valutában 26.216 milliárd magyar koronát, mintegy hetedfélezer milliárd svájci frankot tettek ki.¹

A felelősség mindezekért a győztes hatalmakat terheli, melyek a belgrádi fegyverszüneti egyezményt semmisnek tekintették és a szertelen hódításnak szabad utat engedtek; melyek a békét ismét felcserélték a háborúval: melyek a cseh, szerb és román annexió ügynökségek végrehajtó szerveivé tették magukat. Tardieu András, a magyar határok megállapító bizottság elnöke az érdemet egyenesen Franciaország részére követelte és így olvassuk a béke megalkotásáról irt munkájában, hogy „Ő (Franciaország) megfelelt a hűségnek, amely Prágában, Belgrádban, Bukarestben kínálkozott. Az ő vezetése alatt Európának oly alakulása van folyamatban, amelyet neki elég lesz követnie.”²

Idővel azonban az 1919-ben még általános felfogás megváltozott és Balfour lord 1921 április 20-án beismerőleg jelentette ki az angol alsóházban, hogy „azok az urak, akik ezeknek a szerződéseknek a határait kidolgozták, éppen oly csalhatók voltak, mint a többi emberi lények.” Briand francia miniszterelnök pedig január 7-én a francia kamarában hozzátette: „a trianoni béke nem tökéletes munka, mely beleütközik a realitásokba. Magyarország határainak megállapítása többé-kevésbé arbitrális jellegű volt. Az új térkép azt mutatja, hogy nem lehetett abszolút igazságokkal eljárni... a határ bizonyos érdekeket sért és ezért bizonyos igazításokra lesz szükség.”

Ennek a beismerésnek a szellemében született meg már az 1920 május 6-iki

¹ Közölte a Neue Freie Presse, 1919 aug. 5. sz.

² Le Temps 1919 aug. 3. sz.

³ Közölte a Bulletin de l'Institut Inter-rédiaire International, II. Hága, 1920. 47. l.

¹ Laky D.: Csonka-Magyarország megszállásának közgazdasági kárai. Budapest, 1923. 1—468 l.

² Tardieu A.: La paix. Páris. 1921. 428. l.

Millerand-féle kísérőlevél is, mely bizonyos határkiigazításokat helyezett kilátásba, ezek azonban csupán néhány kilométeres változásokat eredményeztek és az ígérthez fűzött remények az egész vonalon keserű csalódást okoztak.

Csonkamagyarország határai tehát a cseh, szerb és román annexiós tervek szellemében, egyoldalú kényszer útján jöttek létre. Magyarország nagy része idegen államok zsákmányává lett. Mit az osztrák abszolutizmus négy évszázadon át és a török uralom másfélszázad alatt elérni nem tudtak: *Magyarország fegyveres hódításnak esett áldozatul — egy nagy háború befejezése után megkötött béke szellemében — meg nem engedett nemzetközi eljárás eredményeként.*

A megszállás mindenütt a pusztulás jegyében indult meg és a pusztulás képét mutatta.

A fegyveres birtokbavétel és a nyomban végrehajtott annexió nyilvánvalóan anticipálása volt egy még nem létező békeszerződésnek, mely létrejöttét megelőző joghatállyal sehol sem birt és a régi lakosságra nem is birhatott.

A birtokbavétel tehát a magyar hatóságok és a magyar lakosság szemében, melynek a titkos zsákmányegyezkedésekről halvány sejtelme sem volt, jogtalan erőszakosságnak tünt fel. Ily körülmények között még fokozottabb mértékben az volt a kivételes rendelkezések életbeléptetése, a katonai és rögtönítélő törvényszékek felállítása és azok szomorú működése; magyar állampolgároknak, kiknek magyar állampolgársága megfelelő szerződések abszolút hiányában még változatlanul fennállott, idegen hadseregekbe való besorozása; a megszállt területek zár alá helyezése és a többi magyar területtől való teljes elszakítása; a magyar hatóságoknak minden egyezmény és a nemzetközi jog nyílt megsértésével való esküre kényszerítése vagy kiüldözése és sanyargatása; a ki nem üldözhető, vezetőitől megfosztott magyaroknak magyar előjárótól és iskoláitól, a magyar birtokosoknak birtokaiktól, a magyar egyházaknak jövedelmeiktől való megfosztása.

Magyarország ez eljárás következtében minden nemzetközi jogn és törvényen kívül álló, senki földjévé lett, melynek pusztulását a mesterséges elgyengítésben, az önvédelem lefegyverzésében és a felosztásban érdekelt szomszédok már befejezett tényként könyvelték el. Az 1919 febr. 26-iki határozatot valóra váltó trianoni békeszerződés aláírása után Európa filmszínházaiban mindenütt előadásra került egy film, mely „Pusztuló népek” cím alatt a vandálok és hunok után a magyarokat is bemutatta.

A szörnyű ítéletet a felosztásban érdekeltek a trianoni szerződésben Magyarország bűnösségével indokolták és ez arra kényszerít bennünket, hogy a bűnösség kérdését is vizsgálat alá vegyük.

A vádat Benes és Seton-Watson vetették fel. Amint az előbbi mondotta: „Nem tulzás azt mondani, — és azt nem lehet elég gyakran ismételni, — hogy a nagy háború éppen úgy magyar háború, mint német háború.” 1914. augusztusban Bécs erőltén tetén keresztül két áramlat találkozott, az egyik Berlinből, a másik Budapestről és biztosan meg lehet állapítani, hogy Budapest nélkül a szükséges összeköttetést nem lehetett volna megteremteni. Örökre meg kell bélyegezni azt az infámis magyar olygarhikus rendszert, mely Tisza gróf ügyes vezetése alatt a háborút vivja¹. „A monarchia balkánpolitikája mindenekelőtt magyar politika volt. A Szerbia elleni háborút Magyarország idézte fel... Mindent összevéve Magyarorszában mindössze 8 millió magyar van, tehát a jugoszlávokkal szemben kisebbségben vannak, nem is számítva a románokat. A szláv nemzetek politikai és gazdasági fejlődése már fenyegetni kezdte a magyar uralmat. A magyarok részére e problémáknak csupán egy megoldása volt lehetséges: ez a győztes háború volt. Ennek megfelelően, mikor az 1914. júliusi koronatanács a szerb hadüzenetet elhatározta; Tisza és a magyar főurak voltak azok, akik

¹ Seton-Watson R. W.: German Slowach Magyar. London, 1916. és Europe in the welting-pot. London 1919. 269. l.

a döntő szót adták.¹ E döntő szó a román Take Jonescu szerint „Tisza és a magyar nemesség szava” volt.²

A felsorolt vádakát Benes, Seton-Watson és Take Jonescu állították fel, oly időben (1915—1916.), mikor egy fronton harcoltak — „*we Slavophiles*”³ Magyarország ellen, melynek nagy részét Csehország, Szerbia és Románia részére igényelték; abból a célból, amit a trianoni békeszerződés megvalósított, hogy a felosztást keresztülvigyék. Amennyiben tehát ezek a vádak hamisaknak bizonyulnának, ez a trianoni békeszerződésnek általuk morális alapul tekintett indokolását is megdöntetné.

1. Az első vád Magyarországot a demokratikus világáramlattal egyedül dacoló sziklatömbnek tüntette fel, melyet a magyar nemesség vitézül és makacsul, de reménytelenül védelmez a rohanó idők ellen. Az kétségtelen, hogy Tisza gróf az általános választójognak vitéz és makacs, egyben reménytelenül küzdő ellensége volt; de nem elvi, hanem gyakorlati, tehát a körülményekkel számoló ellensége. Álláspontját a gyakorlati kivételben az indokolta meg, hogy a neozsláv politika Seton-Watson irányítása mellett 1905—14. az általános választójog után akarta elérni azt, hogy Ausztria-Magyarországot a szláv többség birtokába átjávtsza, Németországtól elszakítsa és Oroszországhoz kapcsolja át. Ebben váratlanul nagy segítségre talált Ferenc Ferdinánd trónörökösben, ki a reformot az osztrák császári hatalom korlátlan jogával Ausztriában keresztülvitte és az ausztriai német kormányzat részére a parlamentárizmust, a szláv parlamentel szemben a német kormányzatot lehetetlenné tette. A trónörökös azonban a történelmi Magyarországon megtörhetlen ellenzékre talált és mikor Seton-Watson a sarajevói merénylet után a trónörökös emlékének áldozott, ezért tette hozzá:

¹ Benes E.: Bohemia's case, for Independence. London, 1918. 43—44. l.

² Take Jonescu: The origins of the War, The testimony of a witness. London, 1917.

³ Seton-Watson R. W.: Europe in the welting-pot. London, 1919.

„a valódi akadály mindig Magyarországon rejlett, hol a magyar oligarchia, a kereskedelmi és újságírói világ zsidó parazitáitól segítve, minden politikai hatalmat monopolizált és azt egy szűk látókörű faji hegemonia érdekében használta ki”.¹

Ezzel ellentétben meg kell állapítanunk, hogy Tisza gróf a neozsláv propagandától irányított demokratikus átalakítástól nem a nemzetiségek boldogulását, hanem a nemzetiségek boldogulását biztosító magyar állam feldarabolását féltette, tehát külső és nem belső erők ellen védekezett. Az ő szeméi előtt az a támadás lebegett, mikor I. Miklós cár hadseregei az osztrák kormány szövetségében Magyarország ellen vonultak, mert az orosz támadás akkor is Bécs, Prága, Belgrád és Bukarest felől lépte át Magyarország határait.

2. Tisza gróf a balkáni politikában a régi magyar politika elvi alapján állott, melynek sarkelve a balkáni nemzetek szabad virágzása volt, míg a szláv hatalmi politika nyugati ügynökei útján Magyarország felosztására törekedett.

Ezért foglalt el Tisza gróf 1914. júliusban két ellentétes álláspontot. A július 7-iki bécsi közös minisztertanácsban, mely Berchtold gróf közös külügyminiszter elnökelete alatt a szerb háború mellett foglalt állást, Tisza gr. magyar miniszterelnök, az egyetlen jelenlevő magyar és a magyar állam hivatalos képviselője, a háború ellen nyilatkozott. Az orosz támadás veszélyének hatása alatt Tisza gróf a július 19-iki schönbrunni közös minisztertanácsban július 7-iki álláspontját feladta, mert a bizonyosnak látszó fegyveres támadás ellen jobbnak látta igénybe venni a kéznél fekvő katonai védelmet, melyet az osztrák-magyar—német szövetség biztosított és melyre, hogy szükség volt, azt Magyarország későbbi felosztása igazolta.

Igy értelmezte ezt a Magyarországot jól ismert Bryce viscomt is, ki 1919. december 17-én az angol felsőházban ugyanerre az álláspontra helyezkedett. „Az utóbbi években” — mondotta —

¹ Round Table 1914. szept.

„Magyarország Németország szövetségésévé lett. Így tett egyszerűen azon természetes izgalom miatt, melyet Oroszország hatalma miatt érzett, mely őt mindig fenyegette és ami 1849-ben függetlenségének pusztulását okozta, amikor azon év magyar nemzeti mozgalmát nagy orosz hadsereg fojtotta el. Így állván a dolog, Magyarország maga részére kötelességének tartotta, hogy Oroszország ellen Németországtól kérjen segítséget.

Így értelmezte azt Tisza gróf akkor is, mikor az orosz támadás visszaverése után, 1915. őszétől kezdve a háboru befejezésére törekedett, mert ő pusztán az annexiómentes háborut tartotta jogosultnak: miben nemcsak az osztrák és német hadvezetőségektől tért el, hanem eltért a neoszláv hatalmi politikai vezetőitől is, kiknek nevében Benes, Seton-Watson és Take Jonescu Tisza gróf ellen oly méltatlan támadást intéztek azért, hogy Magyarország esetleges felosztását megindokolhassák és biztosíthassák.

3. A következő vád a magyarországi nemzetiségek elnyomása volt.

Azt hisszük ezen a téren a legjobb védelem rámutatunk egyrészt azon virágzó nemzetiségi kulturákra, melyek az 1918-iki megszállás idején évszázados nyugodt fejlődés eredményeként fennállottak, — mert azok másként meg sem maradhattak volna, — másrészt pedig azon hanyatlásra, mely e kulturákat az elszakítást követő években sújtotta.

Szabad kutatást engedünk annak megállapítása iránt, hogy nemzeti izgalmas miatt hány nem magyar és mit szenvedett 1918. előtt, de ugyanugy pártatlan megállapítását kívánjuk annak, hány magyar és mit szenvedett az elszakított területeken azért, mert magyarnak született. Ez a kutatás mindennél nagyobb hasznot fog jelenteni a magyar ügynek, mert az 1918. előtt rendes polgári bíróságoktól, kellő bizonyítás és jogvédelem mellett hozott ítéleteket egy művelt nemzet anyáinak és gyermekeinek hasztalanul hulló könnyei örök időkre látatlanra mossák.

4. Az utolsó vád a magyar agráriu-

sokat illette, kiknek az 1906-iki szerb határozat felállításában részük volt.

Ezt a vádat azok az okmányyszerű megállapítások rontják le, melyeknek minden kétséget kizáró bizonyosága szerint a határozat a nyugati országokból szállott át Bécsre, hol a nagysztrák politikai körök, ugyanazok, amelyekkel Magyarország és Tisza gróf a kettős monarchia felosztásáig harcban állottak, azt politikai fegyverré kovácsolták és tovább kelet felé hárítva Szerbia ellen használták fel. Mikor tervük kudarcot szenvedett, a harcban eltört lándzsát, régi szokásuk szerint, Magyarország ellen fordították, melynek Szerbiával semmi politikai ellentéte nem volt.

A magyar közvélemény tehát nyugodt lélekkel nyit utat a szabad kutatás előtt a háboru felelősségét illetőleg, mert nem fog akadni kutató, ki magyar annexió és háborus terveket felmutatni fog és mert a háborus felelősség vállalása ellenében a trianoni szerződés megalkotásáért járó felelősség megállapítását jelölteti meg azok feladatául, kiknek kezébe a nemzetek igazsága, a tisztessége és jövője letéve van és kiktől a felosztásban érdekeltektől felvetett vád alapján, egyoldalulag megalkotott békeszerződés revíziója remélhető.

Akkor már a bizonyítékok ezrei, az egész élet és a természetnek minden emberi szeszélyt elmosó erői fognak sorakozni a meggondolatlan elhatározás ellen, melyet a kérdésről halvány fogalommal nem bíró párisi konferencia oly önkényesen dobott a jövő elé.

Akkor Wilson elnök maga fogja megnyitni a vádat azzal a közvetlen tapasztalaton nyugvó meggyőződésével, hogy a párisi konferencián a jóakarát semmiféle formában nem volt jelen.

Akkor Seton-Watson maga fogja elmondani, hogy „1914. októberben (Masarykkal) titokban találkoztunk Rotterdámban. Két napon át cserélgettük információinkat és eszméinket az európai általános helyzetről. Európa területi elrendezésének az a programja, melyet ő akkor előadott nekem, főbb vonalaiban megvalósult a háboru eredményeként... Nincs Európában még egy államférfi, aki azt kö-

vételhetné magának, amit Masaryk méltán igényelhet, hogy a háboru alatt részletes és tudományosan észszerű tervezeten dolgozott és hogy Európa térképét a maga jóslatai szerint látta alakulni¹.

Mi hozzá tesszük, hogy amikor Masaryk utmutatása szerint a cseh komité megalakult, Seton-Watson a brit kormány politikai magatartását az osztrák-magyar kérdésben erre a komitére építette és a trianoni békeszerződés aláírásáig annak szellemében irányította.

Mi az elmondott eseményeket és viszonylatokat a rotterdami beszélgetéstől a trianoni békeszerződés aláírásáig egyetlen összefüggő, logikus kapcsolatban látjuk és e láncolatot a cseh-orosz hatalom lendületes előrenyomulása-ként, a trianoni békeszerződést az azt talán feltartóztatni sem tudó pillanatnyi térkép-vázlatnak ismerjük meg.

Itt már senki sem keresi többé Tiszát és az agráriusokat: itt egy százmillió emberhullám keresi a legközelebbi utat a Földközi tenger felé. S talán egy későbbi kutató, a fejlődés elhalt hullámverését figyelve, csupán azon fog csodálkozni, hogy ily áradat ellen miként állott ellen valamikor egy maroknyi nép, mely antheusi erővel kelt fel a megásott sir mellől, hová ellenállhatatlan erők sodorták, hogy talpalatnyi földjén osztozkodhassanak.

Nagy tévedés volna ezek után azt hinnünk, hogy a trianoni békeszerződés, melynek aláírásakor a cseh, szerb és román delegátusok egymással kezét fogták és egymásnak kölcsönösen szerencsét kívántak, a cseh, szerb és román szövetségnek csupán örömet okozott. Mi ettől félünk, hogy ezen örömnél nagyobb volt a csalódás, mely a delegátusok megbízóinak lelkét ugyanakkor eltöltötte.

A trianoni szerződés higgadt vizsgálata ugyanis már külső formájában arról győzhette meg őket, hogy az a valóságban két részből áll. Az első rész egy terjedelmes ultimátum, melyet a győztes hatalmak irtak alá, de melyet

a legyőzött állam visszautasított; második ez ultimátumnak fegyverrel kikényszerített aláírása volt. E kettő együtt is alig rendelkeznek szerződés jellegével, mit idővel a másik oldalon is sajnálni fognak; s ha igen, úgy hiányzik belőle a szerződéseknek biztos alapját nyújtó megnyugvás, a népek konszenzusa, melyre a diktáló hatalmak súlyt nem helyeztek, holott ez annak az ő szempontjukból és Európa szempontjából is kétségtelenül a legszükségesebb és a legfontosabb előfeltétele volt. Annak hiányát csupán egyoldalú propaganda keresheti Magyarországon, mert annak — mint láttuk — kétségtelenül mélyebben, a békeszerződés belső megalkotásában kell rejtőznie.

A szerződés egyes pontjai fegyveres erő alkalmazása mellett — a területi rendelkezések már a békefeltételek közlését jóval megelőzőleg, tehát a nemzetközi jog flagrns megsértésével — végrehajtottak ugyan, e végrehajtás azonban az egyik szerződő fél hozzájárulását nemcsak nélkülözte, hanem annak tiltakozását és ellenszegülését váltotta ki, miből az önelhatározásból folyható esetleges hozzájárulás abszolút hiánya már természetszerűen és nyilvánvalóan következik.

Mi tovább megyünk és így látjuk, a diktáló hatalmak azt is észrevették, hogy az áthidalhatatlanná tett ellentét sajnálatosan lehetetlenné tette a kölcsönös megegyezést és helyreállítását azon történelmi jó viszonyoknak, mely Magyarországot, Csehországot, Szerbiát és Romániát között évszázadokon át megvolt és melynek megszakadásáért a felelősség a fentiek után nyilvánvalóan nem Magyarországot terheli.

Ebben a sajnálkozásunkban őszintén osztozunk, de rá kell mutatnunk arra, hogy az áthidalhatatlan szakítás a fentiek alapján megalkotott trianoni szerződésből természetesen következik.

Mert nem szabad figyelmen kívül hagynunk azt, hogy békeszerződés és békeszerződés között elvi jellegű különbségek vannak.

A békeszerződés nyilvánvalóan a háboru finalizálása, tulajdonképeni befejezése; a békeszerződés tehát oly

¹ Seton-Watson R. W.: President Masaryk as I know him. The Review of Reviews. LXVIII. 1923. 186. 1.

pont, mely oly mondat után tétetett, melyben a háboru története van elmondva.

Oly háborut, melyet kettőnél több ellenfél vivott meg, a gyakorlatban oly általános jellegű békeszerződés fejez be, melyet az egyes felek külön békeszerződésekkel egészítenek ki, helyesebben az elvi megállapodás teréről a gyakorlati megvalósítás terére visznek át, realizálnak. Így realizálták az 1815-diki bécsi végzéseket a rákövetkező évtized békeszerződései, melyek a szomszédos érdekeltségeket az új viszonyoknak megfelelően elrendezték. Ha ez elrendezés meg nem történik, akkor az általános békeszerződés végrehajtva nihsen. A párisi békeszerződések egyetlenség külön szerződés nem követvén, azok nem realizáltak, hanem megmaradtak azon az elvi magaslaton, ahol semmi sem realizálható, mert a szükséges konszenzust nélkülözik.

Csupán két állam kísérelte meg azt, hogy a realizálás terére lépjen, de Amerika e sikert úgy biztosította, hogy Wilson békeszerződéseit elvetve külön szerződést kötött, melyben a területi elszakításokért nem vállalt garanciát. Törökország viszont az 1920-diki sèvres-i szerződés helyett az 1923-diki lausannei békeszerződésben hasonló módon új státuszkvót, új megélhetési lehetőségeket és új garanciákat szerzett.

A trianoni felosztásban részesedett új államok tehát a kollektív szerződés birtokába jutva, csupán az elvi magaslatok téli hidegét érezték és az élet még realitásaiba ereszkedni nem tudtak. E lehetőségtől visszavetve, azután tovább folytatták azt a politikát, mely a magyar nemzet hozzájárulását, a szerződésekhez szükséges konszenzust hatalmi uton igyekezett biztosítani.

Magyarország körül a béke aláírása ellenére is állandó blokádvonallal létesült. Azt 1920 nyarán nemzetközi bojkottá alakították át, mely a cseh, szerb és román katonai vonalakat megszakító osztrák határvonalon próbálta ki erejét, ahol Renner osztrák kancellár ugyanakkor Nyugatmagyarország át-

adását követelte, hogy a blokád zárt vonallal alakulhasson.

A blokádvonallal állandósága viszont természetszerű merevülést idézett elő, a közös sors pedig az érdekelt államok közös fegyverkezését és közös szövetségét vonta maga után, mert az a nagy hatalom, mely a neoszáv program természetes garanciáját képezte, az orosz katonai hatalom, a Kárpátok vonalán összeomlott és elővédei magokra maradtak.

Az elhagyottság érzete és az egyoldalú politika merevsége, részben a neoszáv hatalompolitika folytatása, hozta létre azokat a cseh, szerb és román szövetségi szerződéseket, melyekből a *Kis Entente* Magyarország felosztásának biztosítása és ellenálásának megtörése végett megalakult. E szövetség szülőoka tehát nem a lelkek megnyugvását nélkülöző békeszerződésben való bizalmatlanság és nem az abban való bizalom, nem a közeledés, hanem a szükségszerű távolodás, nem a béke, hanem a blokád és háboru, nem a polgári béke biztosítása, hanem a katonai felkészültség fokozása volt. Az európai közvélemény csodálkozással szemlélte, hogy a felosztott és lefegyverzett Magyarország körül 50-szeres arányban fegyverben álló nagy katonai hatalmak alakultak és még nagyobb csodálattal hallotta, hogy ez a nagy katonai felkészültség a béke biztosítására szükséges; hogy tehát ez nem az, aminek mindenki látja: a lefegyverzetek háboruja a lefegyverzetek ellen, hanem ez: a béke.

Azok a vádak azonban, melyekkel a *Kis Entente* érdekszövetsége a trianoni szerződést, a békét veszélyeztető korlátlan fegyverkezést, a katonai beavatkozásokat védelmezi, az ő, és nem a felosztott Magyarország álláspontjából következnek, mert egyoldalú szerződést csupán fegyverek erejével lehet fenntartani. Csak szabad és boidog népek elhatározására és biztonságára épül szerződés lehet maradandó. A szolgaság a történelem tanúsága szerint a szabadság vágyát, mely az elnyomott népeknek mindenkor eszménye marad, teszi robbanó erővé.

Jegyzetek:

OSZK

OSZK

OSZK

OSZK

OSZK

OSZK

Central Library

OSIRIS

Chicago, Massachusetts